

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1884-1885.

*Vergadering van Donderdag, 5 Februari 1885, des avonds
ten half acht ure.*

Aan de orde is de ballotage van nieuwe leden.

De Voorzitter verzoekt de heeren de Vries Hofman en Maurer het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot nieuwe leden worden aangenomen de volgende heeren:

Dr. T. C. L. Wijnmalen, te 's-Gravenhage; A. D. J. Berkhout, 2e Luitenant der Genie, te Amsterdam; C. N. Cazaux van Staphorst, 1e Luitenant der Mariniers en J. E. de Man, 1e Luitenant der Artillerie, te Delft; W. Boetje, Kapitein der Artillerie Ned.-Ind. leger, A. L. Maas, 2e Luitenant der Artillerie, R. van Mansvelt, Kapitein der Artillerie, V. Noest, 2e Luitenant der Artillerie, Jhr. L. R. Ram, 2e Luitenant der Artillerie, allen te Gorinchem; C. E. A. Copes van Hasselt, 2e Luitenant der Infanterie en C. M. Visser, Kapitein der Infanterie Ned.-Ind. leger, te Haarlem; Mr. A. J. M. Bake, Kapitein der Infanterie-Schutterij, L. J. van der Harst, Kapitein der Artillerie-Schutterij, Mr. H. G. C. Marcus, 2e Luitenant der Infanterie-Schutterij, R. Mijsberg, Luit. Kolonel Commandant der Schutterij, P. T. Nepveu, 2e Luitenant der Artillerie, Y. van Nooten, 1e Luitenant der Infanterie-Schutterij, Mr. D. Ragay, Kapitein der Infanterie-Schutterij, F. E. G. Selle, Kapitein der Artillerie-Schutterij, O. Baron van Wassenauer, 1e Luitenant der Artillerie-Schutterij, allen te Utrecht; Jhr. J. L. Mock, 2e Luitenant der Cavalerie, te Venloo; M. B. Mengel van Koetsveld van Ankeren, 2e Luit. der Infanterie, W. F. H. S. Petter, Kapitein der Infanterie Ned.-Ind. leger, C. van

't Sant, 2e Luitenant der Infanterie, W. A. Versteegh, 2e Luitenant der Infanterie, allen te Vlissingen.

Voorts van het leger in Nederlandsch-Indië:

A. Abels, 2e Luitenant-Kwartiermeester, F. T. Corsten, 2e Luitenant-Kwartiermeester, G. A. J. Geerling, 2e Luitenant-Kwartiermeester, J. P. M. Kluppel, 1e Luitenant-Kwartiermeester, E. Koster, 2e Luitenant-Kwartiermeester, J. Kuijk, 2e Luitenant-Kwartiermeester, S. Spree, 2e Luitenant-Kwartiermeester, H. W. G. Wilderink, Kapitein-Kwartiermeester, P. J. Hijmans van Anrooy, Off. van Gezondheid 1e klasse, H. Almerood, 1e Luitenant, K. J. van Alphen de Veer, 2e Luitenant, J. M. A. ter Beek, 2e Luitenant, P. A. Berg, 2e Luitenant, J. G. B. Berlauwt, 2e Luitenant, H. van Bensekom, 2e Luitenant, E. W. J. de Beijer, 1e Luitenant, J. de Blom, 1e Luitenant, P. Bodemeijer, 2e Luitenant, W. Boissevain, Kapitein, S. Boodt, 2e Luitenant, A. Bosch, Majoor, J. H. van den Broek, Majoor, H. C. P. de Bruijn, Kapitein, L. A. Deibert, Kapitein, W. C. van Deventer, 2e Luitenant, J. K. R. Doerrleben, 2e Luitenant, H. L. van den Ende, 1e Luitenant, K. Th. Engelbert van Bevervoorde, 1e Luitenant, J. J. B. Fanoy, 2e Luitenant, L. Gout, 2e Luitenant, H. J. P. de Groot, 1e Luitenant, Jhr. H. G. van Haeften, 2e Luitenant, H. Heeres, Kapitein, J. Hesse, Kapitein, P. Hintze, 2e Luitenant, J. W. J. Hofman, Kapitein, G. W. L. Hollenbach, 1e Luitenant, G. K. Jochems, 2e Luitenant, G. B. de Jong, 2e Luitenant, J. M. Juda, Kapitein, E. A. van Kappen, 2e Luitenant, A. Kisjes, 2e Luitenant, H. Kist, 2e Luitenant, C. F. R. de Klerck, 2e Luitenant, W. van Kooten, 2e Luitenant, P. J. H. Kramer, 1e Luitenant, H. H. L. Kuilman, 1e Luitenant, F. W. J. Kuypers, 2e Luitenant, J. La Gordt Dillie, 2e Luitenant, B. C. Lammie, 1e Luitenant, P. van Lawick van Pabst, Kapitein, P. A. Le Maire, 1e Luitenant, B. Looman, 2e Luitenant, J. Luijt, 1e Luitenant, W. F. Luytjes, 1e Luitenant, C. F. R. Manger, 1e Luitenant, P. Methorst, 2e Luitenant, J. H. Moolenburgh, 2e Luitenant, J. W. A. M. Moquette, 2e Luitenant, W. H. Baron van Neukirchen, genaamd Nijvenheim, 2e Luitenant, P. M. Ockorse, Kolonel, J. A.

Oudemans, 2e Luitenant, P. A. Ouwens, Kapitein, H. A. Overman, 2e Luitenant, J. H. A. P. Overman, 2e Luitenant, R. Paehlig, 1e Luitenant-Adjutant, A. N. A. Pauli, 1e Luitenant, G. A. Platt, 2e Luitenant, J. H. V. Popp, Kapitein J. H. J. Reiche, 1e Luitenant, S. A. Rissink, 1e Luitenant, J. B. E. Rolufs, 2e Luitenant, C. A. F. F. R. J. Romswinkel, 2e Luitenant, G. Ruempol Hamer, 1e Luitenant, J. L. T. Sanders, 1e Luitenant, P. W. Scheffelaar Klots, 2e Luitenant, J. P. Schoemaker, 1e Luitenant, J. L. van der Schoor, Kapitein, G. S. Schultz, Kapitein, M. Segov, Majoor, A. C. J. van der Sloot, 2e Luitenant, J. C. Smits, 2e Luitenant, J. Stam, 2e Luitenant, C. J. van Temmen, Kapitein, J. W. F. H. Tissot van Patot, 1e Luitenant, J. Tijl, Kapitein, E. M. Uhlenbeck, 2e Luitenant, J. H. van der Veen, Kapitein, P. A. P. Vermeulen, 1e Luitenant, H. Verschooff, 1e Luitenant, D. M. Vis, 2e Luitenant, A. A. van Vloten, 2e Luitenant, R. G. H. A. Vorsterman van Oije, 2e Luitenant, K. A. Vosmaer, 2e Luitenant, D. F. van Warmelo, Kapitein, K. J. de Weerth, 1e Luitenant, J. van der Weide, 1e Luitenant, J. W. H. Werlemann, Kapitein, W. P. Wetselaar, 1e Luitenant-Adjutant, H. F. van Ysseldijk, 2e Luitenant, C. G. Zaadnoordijk, 2e Luitenant, allen van het wapen der Infanterie; Jhr. R. B. R. J. van Grotenhuis tot Onstein, Ritmeester, F. H. Montagne, 2e Luitenant, C. Walraven, 1e Luitenant, van het wapen der Cavalerie; C. P. van Bockom Maas, 1e Luitenant, J. A. van Cappelle, 1e Luitenant, A. L. van Hoogstraten, Kapitein, H. N. Kuypers, 1e Luitenant, G. C. Manders, 1e Luitenant, H. W. J. Stroband, 2e Luitenant, van het wapen der Artillerie; W. F. Batenburg, 2e Luitenant, F. W. van Bloemen Waanders, 1e Luitenant, J. C. Dozij, Majoor, M. C. Fauel, 1e Luitenant, J. J. H. Hareke, 1e Luitenant, H. F. Heidenrijk, 1e Luitenant, C. W. Hoffmann, Kapitein, G. Hoogenboom, Kapitein, J. C. C. Peereboom, 1e Luitenant, J. S. Redeker, 2e Luitenant, M. C. van Rouveroy van Nieuwaal, 1e Luitenant, van het wapen der Genie.

De VOORZITTER dankt de leden van het stembureau voor de door hen volbrachte taak.

De Voorzitter: Ik heb het genoegen de ontvangst te berichten van een ex. van den *Javabode* van 25 November 1884, een artikel van *Cincinnatus*, getiteld: Gewaarschuwd! Het bestuur, op geen andere wijze zijn dank kunnende betuigen, bedankt in deze vergadering *Cincinnatus* voor die toezending.

De treurige plicht rust nog op mij een woord van herinnering te wijden aan een onzer kameraden, die in de afgelopen maand in Indië is gevallen. De luitenant E. L. Kerrebijn, 23 jaren oud, met nog een heel leven voor zich, vond den dood in Atjeh, waar reeds zoo vele onzer brave kameraden liggen. Ook zijn naam zal vermeld blijven op de lijst der gesneuvelden op Atjeh, die leden waren van deze vereeniging.

De Voorzitter verleent hierop het woord aan den heer T. C. L. WIJNMALEN, tot het houden zijner voordracht over: „*Eene regeling bij de wet van de positie der Indische officieren.*”

De heer WIJNMALEN:

Mijne Heeren!

Als leek optredend in eene Vereeniging van beoefenaren eener wetenschap, is het ongetwijfeld plichtsbetrachting vóór alle dingen een beroep te doen op hunne welwillende toegeeflijkheid. Ons aangaande, waar wij het gewaagd hebben de vereerende noodiging van uw geacht Bestuur aan te nemen om in uw midden op te treden, koesteren wij het vertrouwen dat Gij ons niet van het plegen eener overmoedige daad zult verdenken of beschuldigen. De overtuiging toch leeft in ons, dat het ook uwe bedoeling is de beoefening der krijgswetenschap niet te beperken binnen den kring van militairen of militaire specialiteiten, maar de deuren uwer geëerde Vereeniging ook open te stellen voor hen, die, hoewel geenszins krijgskundigen, toch gaarne luisteren willen naar hetgeen Gij in 't belang uwer wetenschap, tot eer van Vaderland en Koning, aanbevelenswaardig vindt. Bovendien meenden wij geene vrijheid te mogen hebben de tot ons gerichte noodiging van uw Bestuur af te wijzen, daar ons daardoor opnieuw de gelegenheid wordt aangeboden met onze zwakke krachten werkzaam te zijn in het belang van de *Indische* krijgswetenschap, niet enkel een dank-

bare hulde te brengen aan het dappere en wakkere Indische leger, maar tevens ook een lans te breken voor zijn belaa's! hier zoo dikwerf verwaarloosde belangen. Het is U reeds bekend het is niet een onderwerp, ontleend aan het technisch gedeelte uwer wtenschap, waarvoor wij uwe belangstellende aandacht willen vragen. Veeleer een van zuiver staatsrechtelijken aard, doch dat tevens, naar wij meenen, diep ingrijpt in de belangen van het leger zelf. Het is eene regeling bij de wet van de positie der Indische officieren, waaromtrent wij het wagen in eenige beschouwingen te treden, maar straks vooral ook uwe gewaardeerde adviezen gaarne zouden willen vernemen, waarmede wij, leeken, ons voordeel zouden kunnen doen.

„Gij spreekt van eene regeling der positie der Indische officieren. Maar is deze dan niet reeds voldoende geregeld?” Gij hebt recht, die ons dus interpelleert. Inderdaad, *eene* regeling is er. Wanneer men de omvangrijke deelenreeks ter hand neemt, waarin de Indo-Nederlandsche wetgeving is vervat, en meer bepaald het deel, waarin de Indische Staatsbladen van 1860 zijn geboekt, dan zal men onder no. 26 eene ordonnantie van den Gouverneur-Generaal van 8 Maart 1860 aantreffen, „tot afkondiging van het Koninklijk Besluit van 24 November 1859, no. 69, houdende regeling van de bevordering, het ontslag en het op nonactiviteit stellen van de Europeesche officieren der in Nederlandsch-Indië aanwezige landmacht,” terwijl dit Koninklijk Besluit aan het Indische leger bij Algemeene Order 1860, no. 13 in volgorde der artikels werd bekend gemaakt.

Onveranderd is echter dit reglement niet gebleven. Randpleegt slechts de door de heeren Boudewijnse en van Soest bezorgde uitgave der Indo-Nederlandsche Wetgeving, en men zal in een viertal met kleine letter bedrukte kolommen al de veranderingen, wijzigingen en verbeteringen vinden opgeteekend, die er in bedoeld reglement tot dusver zijn aangebracht.

Eene regeling is er dus wel getroffen. Maar terwijl dit gaarne door ieder wordt toegegeven, is echter niet het feit der regeling, dat bedenking ontmoet, maar eenig en alleen *de vorm*, *waaronder* zij heeft plaats gehad en waarin men weigerachtig

blijft de gewenschte verandering te brengen. Niet bij eenvoudige koninklijke besluiten, maar bij de wet wil men de belangen van het Indische leger zien geregeld; is de tegenwoordig nog geldende Wet van 28 Augustus 1851, Staatsblad no. 128, daar om te waken voor de belangen, de rechten en verplichtingen van het Nederlandsche leger, ook voor die van het Indische verlangt en eischt men dezelfde waarborgen.

De zaak, welke het hier geldt, dagteekent niet van gister of eergister. Reeds vóór meer dan dertig jaren werd zij aan de orde gesteld. Zoowel in als buiten de Kamer. Menig belangwekkend advies zouden wij U kunnen wijzen, dat of in tijdschriften opgenomen of afzonderlijk uitgegeven is, en waarin met klem en nadruk op eene betere waarborging van de rechten der Indische officieren wordt aangedrongen. Het zou uwe aandacht te veel vermoeien, zoo ik thans hier eene opgave wilde doen van al hetgeen ter zake in den loop des tijds geschreven werd. Genoeg zij het U te verwijzen naar zoo menig belangwekkend artikel, opgenomen in de weleer te Soerabaja bij Chs. Kocken uitgegeven „Militaire Courant;” eveneens naar het tijdschrift „Mars,” waarvan de uitgave te Samarang bezorgd werd door de bekwame hand van onzen C. E. van Kesteren; en waar dit orgaan ophield te bestaan, werd de taak weldra voortgezet in het „Indisch Militair Tijdschrift,” welks bekwame Redactie menige lans brak voor de positie van den Indischen officier; en waar de Directie van „de Indische Gids” gedurende de zes jaren van haar werkzaamheid mede in de voorste gelederen stond, ook waar het de behartiging en verdediging gold van de belangen van het Indische leger, volgde zij daarin slechts het goede voorbeeld haar gegeven door hare oudere zuster, de Redactie van het „Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië,” die telkens met onwrikbare trouw en met klem van redenen opkwam voor den Indischen officier en in 't licht stelde, op welke waarborgen hij tegen de verkorting zijner rechten aanspraak mag maken. En wilt Gij soms aan eene afzonderlijke behandeling van het vraagstuk de voorkeur geven, we herinneren U, om van Brutus, Nieuwenhuijzen en anderen niet te gewagen, hier slechts aan de degelijke „Beschouwingen over de regeling van

de bevordering, het ontslag en het op non-activiteit stellen van de Europeesche Officiëren der in Nederlandsch-Indië aanwezige landmacht," welke, zonder naam van den schrijver, in 1864 hier ter stede bij de firma van Langenhuijzen zijn uitgegeven.

Het verwondert ons dan ook niet, dat, waar de pers zonder ophouden op hetzelfde aambeeld sloeg, de publieke opinie ook weerklank vond en vindt in den boezem van de Vertegenwoordiging der natie. Het Bijblad der Staats-Courant, voor de zittingjaren 1851/52, 1852/53 en 1853/54 opslaande, zal men daarin het bewijs kunnen vinden, dat, nu reeds dertig jaren geleden, van de banken der Volksvertegenwoordiging met ernst bij de Regeering werd aangedrongen op eene wettelijke regeling van de positie der Indische officieren, evenals zulks reeds voor de Nederlandsche wapenbroeders had plaats gehad. Het was vooral bij de behandeling van het „wetsontwerp tot vaststelling van het reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië," dat daarvoor een lans werd gebroken. Onze parlementaire annalen hebben de namen vermeld van tal van Kamerleden, die toen in het strijdperk traden; coryfeën der liberale partij; wij noemen slechts de namen van Van Eck, Ter Bruggen Hugenholtz en Dommer van Poldersveldt, Blaupot ten Cate en Westerhoff, van der Veen en Zijlker, de Man en Storm van 's Gravesande, van Bosse en Sloet tot Oldhuis: zij allen stonden fier op hun post en gaven door hun advies en stem een welsprekend getuigenis, hoe de behartiging van de belangen van het Indische leger hun ernst was; en aan dien strijd nam geen mindere persoonlijkheid deel dan de uitnemende leider der liberale partij, de heer Thorbecke, die door zijne kernachtige adviezen het streven van zijnen medestander en vriend van Hoëvell op waardige wijze steunde.

Sedert de gedenkwaardige Kamersittingen van 24 en 25 Juli 1854 werd de strijd onafgebroken voortgezet. En meent niet, Mijne Heeren, dat wij thans, meer dan een kwart eeuw later, een stap nader tot eene bevredigende oplossing van het vraagstuk zijn gekomen. Telkens heeft men het ter tafel gebracht, om het echter spoedig weder van de agenda af te voeren. Slechts

in één opzicht zijn wij verder gevorderd op den weg, waarop men in 1854 stond; terwijl men toen telkens kon wijzen op het gemis van de noodige ondervinding, op het gebrek aan feiten, waaruit de *behoefte* aan eene wettelijke regeling zou kunnen blijken, zijn thans echter de lessen, door ervaring en practijk verkregen, legio, als 't ware voor het grijpen.

Het mag dan ook eenige bevreemding wekken, dat aan het onderwerp tegenwoordig in onze Regeeringskringen zoo weinig aandacht wordt geschonken. Wij herinneren U slechts aan de debatten in de Tweede Kamer bij de behandeling van de Indische Begrooting voor het nu reeds ingetreden dienstjaar. Zoo- wel in het Voorloopig Verslag der Kamer als in de Memorie van Antwoord van den Minister van Koloniën slechts eenige zinsneden, en bij het openbaar debat een vraag van het Kamerlid, den oud-majoor Kielstra, en een kort, weinig beteekenend antwoord van de zijde des Ministers. Niet, als in 1854, een phalanx, een keurkorps uit het midden der liberale partij, dat met haar welsprekenden leider aan 't hoofd, der Regeering tegemoet trad. De sedert opgedane ervaring scheen, luidens het Voorloopig Verslag, slechts „sommige leden” te hebben kunnen bewegen bij vernieuwing bij den Minister van Koloniën te pleiten voor de rechten der officieren van het Indische leger; en in de openbare zitting was het slechts één lid, die den handschoen voor hen opnam, en nog wel één der jongst gekozenen in onze Vertegenwoordiging, bovendien één, wiens verleden bij dezen en genen wellicht de onderstelling zou doen oprijzen dat hij een „oratio pro domo” hield. Van de Regeeringstafel geen klemmend betoog waarom men niet den dusver gevolgden weg wenschte te verlaten; geen wederlegging der gronden van de voorstanders der wettelijke regeling; slechts eene phrase omtrent het niet-plegen van willekeur; het gewichtig vraagstuk gereduceerd tot eene quaestie van verkeerde interpretatiën van bestaande voorschriften, het best te voorkomen door verbetering van onvolledige redactiën, waarop de Regeering zich toelegt.

Zal men daarin berusten en den jaren lang gevoerden strijd nu voortaan maar opgeven? Of zal men dien weder te gelegener tijd aanbinden met vernieuwde kracht? Laat mij trachten ons

antwoord op deze vraag aan uw beter oordeel te onderwerpen.

Vóór alles eene historische toelichting, ter beantwoording der vraag, of en in hoever de dusver bestaande regeling van de positie der Indische officieren in overeenstemming is met den geest en de bedoeling van onzen kolonialen grondwetgever. Toont onze parlementaire geschiedenis van de jaren 1851—1854 niet voldingend aan, dat eer eene wettelijke regeling, dan eene bij koninklijk besluit begeerd en ook bedoeld was? Mag en moet de laatste zelfs niet in strijd worden beschouwd met hetgeen bepaald was bij de vaststelling van het Regeeringsreglement?

Het behoeft in deze vergadering nauwelijks herinnerd te worden, dat de bevoegdheid tot koloniale wetgeving berust bij de wetgevende macht in Nederland, bij den Koning en bij den Gouverneur-Generaal, terwijl de voortbrengselen van hun wetgevend arbeid worden samengevat onder den generieken naam van *algemeene verordeningen*, welke in drie soorten zijn gesplitst: voor zoover zij vastgesteld worden door de wetgevende macht in Nederland voeren zij den bizonderen naam van *wetten*; zij heeten *koninklijke besluiten*, of ook wel *algemeene maatregelen van inwendig bestuur*, waar zij door den Koning worden gemaakt; worden zij eindelijk vastgesteld door den Gouverneur-Generaal, dan heeten zij *ordonnantien*. Het eenige vereischte voor de verbindbaarheid dier algemeene verordeningen is de afkondiging in den voorschreven vorm.

Houden wij deze bepaling van art. 31 van het Regeeringsreglement in gedachte en vernemen wij wat art. 42, 2^e en 3^e alinea van hetzelfde Reglement voorschrijft. „In Nederlandsch-Indië” — zoo luidt het — „worden de officieren door den Gouverneur-Generaal benoemd. Zij worden door hem bevorderd en ontslagen op den voet, bij algemeene verordening bepaald.”

Aan dit ondubbelzinnig voorschrift onzer koloniale grondwet heeft men gevolg gegeven door de vaststelling, in November 1859, van het reglement omtrent de bevordering, het ontslag en het op non-activiteit stellen van de Europeesche officieren der in Nederlandsch-Indië aanwezige landmacht.

Dat dit reglement op behoorlijke wijze is bekend gemaakt, wie is er, die er aan twijfelt?

Het werd in volkomen geldigen vorm afgekondigd; het vond, gelijk wij reeds deden opmerken, zijne plaats in het Staatsblad van Nederlandsch-Indië voor het jaar 1860, onder n°. 26; bovendien werd het, gelijk we reeds zeiden, bij Algemeene Order aan het Indische leger kond gedaan.

Maar de vraag is, of men aan de woorden „algemeene verordening”, die in art. 42 van het Regeeringsreglement worden aangetroffen, en, gelijk wij zagen, ingevolge art. 31, eene driedelige beteekenis hebben, een zoodanigen uitleg kan en mag geven, dat men vrijheid en recht heeft de positie van den Indischen officier te regelen zonder overleg met de wetgevende macht.

Wanneer wij ons enkel en alleen aan de *letter* der wet vasthouden, zeer zeker zou dan alles in het reine zijn. Zonder eenig bezwaar zou men dan de positie van den Indischen officier hebben kunnen doen regelen hetzij door de wetgevende macht in Nederland, bij eene wet, hetzij door den Koning alleen, bij koninklijk besluit, hetzij door den Gouverneur-Generaal, bij koloniale ordonnantie. Maar leert de geschiedenis van de vaststelling van art. 42 van ons Regeeringsreglement ons niet geheel iets anders?

In het oog vallend is het verschil in redactie van dit artikel in de verschillende ontwerpen van wet, achtereenvolgens door de Regeering bij de Tweede Kamer ingediend. Het doorliep verschillende phasen, eer het in zijn tegenwoordigen vorm werd vastgesteld.

Nemen wij het eerste ontwerp van wet tot vaststelling van het Reglement op het beleid der Regeering van N. I., in October 1851 ingediend, ter hand, dan vinden wij in art. 35, 2e en 3e alinea, de volgende bepaling: „In Nederlandsch-Indië worden de officieren *onder des Konings goedkeuring*, door den Gouverneur-Generaal benoemd en ontslagen. De pensioenen worden bij *koninklijke ordonnantie* geregeld.” In de Memorie van toelichting heet het, dat deze bepaling bevestigde hetgeen toen bestond en in overeenstemming was met het beginsel, dat in den persoon van den Gouverneur-Generaal de gansche gouvernementeele macht moet zijn vereenigd, terwijl de regeling

der pensioenen en gagementen voor de militairen en voor hunne weduwen en weezen, eigenaardig aan den Koning behoorde te blijven voorbehouden.

Waarom nu die regeling der Indische militaire pensioenen juist zoo eigenaardig aan den Koning behoorde te blijven, achtte men niet der moeite waard eenigszins nader te ontwikkelen: geen wonder dan ook dat sommigen al aanstonds verklaarden de juistheid van het gezegde niet in te zien. Men kon die eigenaardigheid te minder bevroeden, omdat er dan toch vele deskundigen zijn, naar wier gevoelen de Oost-Indische en de Nederlandsche krijgsmacht één geheel behoort uit te maken.

Maar wat hiervan zij, uit het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs over het evenbedoeld eerste ontwerp-regeerings-reglement blijkt dat men vrij algemeen het niet heeft goedgekeurd, dat, volgens de 2de alinea van het voorgestelde artikel, de Gouverneur-Generaal, behoudens 's Konings goedkeuring, met opzicht tot de regels, bij de benoeming en het ontslag van officieren te volgen, geheel vrij zou zijn. Volgens art. 27 van het bestaande reglement geschieden de militaire benoemingen „op den voet door den Koning bepaald.” Waarom, vroeg men, is die beperking uit het artikel gelicht? Wat heeft tot het denkbeeld dezer uitbreiding van macht aanleiding gegeven?

De Regeering haastte zich, bij de hernieuwde inlevering van het wetsontwerp, de redactie van haar eerste ontwerp te wijzigen. Zij liet de woorden „onder des Konings goedkeuring” vervallen en verwisselde die met de uitdrukking van het zooveen genoemde art. 27: „op den voet door den Koning bepaald,” terwijl in de plaats van: „De pensioenen worden bij koninklijke ordonnantie geregeld” de alinea aldus werd gesteld: „De regelen omtrent het toekennen van pensioenen en gagementen worden door den Koning gesteld.”

De Regeering meende echter toen nog de vraag ontkennend te moeten beantwoorden, of het nuttig kan zijn in het artikel de bepaling op te nemen, dat het bevorderen, het ontslaan en het pensionneeren van officieren zal plaats hebben volgens regelen door eene wet vast te stellen. Immers, zoo vernemen wij, de regelen omtrent het bevorderen, ontslaan en pensionneeren van

officiëren zijn, zooveel de locale omstandigheden dit gedoogden, steeds in overeenstemming geweest met de bepalingen welke in het moederland worden gevolgd. Bovendien ontvangt de Gouverneur-Generaal mededeeling van de wijzigingen, die voor het Nederlandsche leger zijn noodig geoordeeld, opdat kunne worden overwogen, of en in hoever zij voor het leger in Oost-Indië toepasselijk zijn. Die weg is ook gevolgd ten aanzien van de wetten van den 28sten Augustus 1851 (Staatsblad no. 128 en 129), terwijl ook een onderzoek is ingesteld naar den invloed, welchen die wetten op de Indische reglementaire bepalingen behooren uit te oefenen. Overigens kan niet gezegd worden, dat er behoefte blijkt te bestaan aan eene regeling van de thans behandelde onderwerpen door de wet, en het zou derhalve, naar het advies der Regeering, eene miskenning zijn van den regel, in de laatste alinea van art. 59 der Grondwet voorgeschreven, uitdrukkelijk in het Regeeringsreglement te bepalen dat het bevorderen, ontslaan en pensioneeren, zal geschieden krachtens eene wet. Het Regeerings-reglement, meende zij, behoort zoo min mogelijk te bepalen, wat de Grondwetgever onbepaald heeft willen laten. Het moet niet nu reeds willen beslissen datgene, waarvan de Grondwet de beslissing aan de eischen der behoefte heeft willen overlaten.

Allermerkwaardigst is het debat, dat, naar aanleiding eener wettelijke regeling zoowel van dit militaire vraagstuk als van een aantal andere onderwerpen, zich ontspon over de vraag of de Regeering wel een goed stelsel had aangenomen ten aanzien der bemoeienis van de wetgeving met onderwerpen van koloniaal bestuur. Zonder dat het noodig is, dat wij de breedvoerige beschouwingen daaromtrent hier thans weder herhalen of overnemen, gelooven wij zonder tegenspraak veilig te mogen aannemen, dat men het hieromtrent vrij algemeen eens was, dat, juist omdat art. 59 der Grondwet vrijliet, om, zoodra van de behoefte bleek, regeling bij de wet te doen plaats hebben, zulk eene scherpe afbakening en eenzijdige opdracht, als het reglement inhield, niet aannemelijk was. Evenzeer als men, in het reglement eene doorlopende strekking zou hebben afgekeurd, om de regeling aan de wetgevende macht op te dragen, even-

zeer moest men de strekking om, met uitsluiting der wetgeving, alles aan den Koning toe te kennen, afkeuren. Terwijl eenerzijds, zelfs in *drie* der afdeelingen van onze Tweede Kamer, op eene wettelijke regeling van de positie der Indische officieren werd aangedrongen, meende men, ter andere zijde, dat men niet uit het oog moest verliezen, dat het aanwijzen van den Koning als regelende macht de tusschenkomst van den gewonen wetgever niet uitsloot. De vermelding diende, zoo hier als elders, alleen om te doen blijken, dat het onderwerp niet eigenmachtig door den Gouverneur-Generaal zou kunnen worden geregeld.

Zoowel ten aanzien van dit punt als omtrent andere onderwerpen van koloniaal bestuur werd dan ook het denkbeeld geopperd een *middenweg* in te slaan, daarin bestaande, dat voor de gevallen waarop hier voornamelijk wordt gedoeld, de macht, die de regeling doet, niet werd aangewezen. Men vroeg aan de Regeering, of het niet uitvoerbaar zij, om in de artikelen van het reglement waar thans van regeling door den Koning gesproken wordt, gebruik te maken van de toch reeds hier en daar gebezigde uitdrukking: *algemeene verordening*, het alzoo voor 's hands onbeslist latende of die algemeene verordening zal bestaan in eene *wet*, een *koninklijk besluit* of eene *koloniale ordonnantie*. De meening werd zelfs verkondigd, dat de Regeering, met opzicht tot ons onderwerp, evenals van eenige andere, niet geheel getrouw gebleven was aan het door haar aangekondigd voornemen, om zooveel mogelijk, waar het regeling gold, in het reglement de uitdrukking „algemeene verordeningen” te bezigen, „ten einde aan eene regeling door de wet (de lekhoefte daaraan blijkende) gelegenheid te laten, zonder tevens eene regeling bij Koninklijk Besluit of bij koloniale ordonnantie uit te sluiten.” Men uitte derhalve den wensch zoowel in het 2de als in het 3de lid van het door ons besproken artikel in plaats van de woorden: „door den Koning,” gesteld te zien: „door algemeene verordeningen.”

En de Regeering? Gaf zij aan dien wensch gehoor? Volgde zij den haar gegeven wenk op? In de Memorie van beantwoording van Juni 1854 lezen wij deze merkwaardige woorden :

„De Regeering blijft de overtuiging missen, dat aan eene regeling der militaire bevorderingen en pensioenen in Nederlandsch-Indië *door de wet* THANS reeds behoefte bestaat. Mocht die behoefte later worden erkend, de Regeering (men herhaalt het) zal NOCH IN DIT, NOCH IN EENIG ANDER GEVAL ZICH ONTTREKKEN AAN DE TOEPASSING van *het grondwettig voorschrift*.” In den aanvang van hetzelfde belangrijk staatsstuk, bij de algemeene beschouwingen, had zij bovendien reeds verklaard, dat zij niet zou „verzuimen, om, *is het noodig, de medeoverking der Staten-Generaal in te roepen in het regelen van gewoichtige koloniale aangelegenheden*; verzuimde zij dit, het initiatief der Tweede Kamer zou het haar kunnen herinneren. Het moge nu waar zijn, gelijk men beweert, dat het initiatief dier Kamer niet lichtelijk zal plaats hebben ten aanzien van een reeds door den Koning geregeld onderwerp, maar men vraagt, of juist daarin niet de waarborg is gelegen, dat *gebleken behoefte*, en derhalve de grondwettelijke voorwaarde, de eenige aanleiding tot zoodanig initiatief zal zijn?” „Overigens” — zoo verklaarde de Regeering verder, „overigens is de aanwijzing van den Koning als regelende macht, die in dit artikel voorkwam, met veel juistheid in het Voorloopig Verslag gekenschetst; zoowel daar als elders, men herhaalt het, *strekke die aanwijzing niet om den Nederlandschen wetgever nit te sluiten*, maar om het beginsel te huldigen, dat de zaak niet eigenmachtig door den Gouverneur-Generaal mocht worden geregeld of veranderd.”

Intusschen hoewel het blijkt, dat de Regeering de geopperde bezwaren niet geheel beaamde, heeft zij echter tot wegneming van de bestaande vrees voor *nitsluiting der wetgevende macht* zich vereenigd met het geopperde denkbeeld, om een ruimer gebruik te maken van de uitdrukking: „*algemeene verordening, opdat het reglement voor 's hands onbeslist late, of de regeling zal zijn verval in eene wet, een koninklijk besluit, of eene koloniale ordonnantie*.”

Dientengevolge liet zij dan ook in het artikel betreffende de positie der Indische officieren de woorden „op den voet door den Koning bepaald” en „bij koninklijke ordonnantie” geheel vervallen. In het gewijzigd ontwerp luidde het, gelijk wij het thans kennen in art. 42, 2^e en 3° alinea: „In Nederlandsch-Indië

worden de officieren door den Gouverneur-Generaal benoemd. Zij worden door hem bevorderd en ontslagen op den voet bij algemeene verordening bepaald. De regelen omtrent het toekennen van pensioenen en gagementen worden bij algemeene verordening gesteld."

Was dit een en ander het gevolg van het *schriftelijk* overleg tusschen Regeering en Volksvertegenwoordiging, in de openbare Kamezzittingen van 24 en 25 Juli 1854 kwam men op het vraagstuk terug en deed men eene poging om het niet in het midden te laten of de beslissing er van te verdagen. Gesteund door het hoofd der liberale partij, den heer Thorbecke, en zijne trouwe medestanders, de heeren Heemskerk, Reinders, Storm van 's Gravesande, Sloet tot Oldhuis en de Poorter, werden door baron van Hoëvell twee amendementen voorgesteld, luidens welke 1°. de officieren worden bevorderd, ontslagen en op pensioen gesteld, volgens regelen door de wet te bepalen; 2°. hunne pensioenen door de wet worden geregeld.

Men kent het lot van beide amendementen; zij werden verworpen, het 1^e met 41 tegen 16, het 2^e met 34 tegen 24 stemmen. Uit dit feit leide men echter niet te veel af, noch legge men daarop al te grooten nadruk. Immers, uit de gevoerde beraadslagingen zelve blijkt het allerminst, dat het gevallen votum de beteekenis moet hebben, als zou wettelijke regeling niet in de bedoeling der Kamer zijn, of door haar worden afgekeurd. *Eer het tegendeel.* Men hoore slechts de verklaringen van die leden, welke tegen de amendementen hebben gestemd. Zoo merkte o. a. de heer van Rappard aan, dat het ontwerp, naar algemeene verordeningen verwijzend, *eene regeling bij de wet niet uitsluit*, terwijl het steeds aan de Regeering zal worden overgelaten, om nog nader te overwegen, of werkelijk de *behoefte* aan zulk eene regeling aanwezig is; tevens vroeg die afgevaardigde, of een onderwerp van zulk een belang, zonder dat men eenigermate bekend was met de regelen, welke te dien opzichte zouden kunnen worden vastgesteld, zoo in transitu in het reglement zoude kunnen worden ingelascht. Daarin lag zijn bezwaar tegen het amendement. Ook de heer de Kempenaer eischte, *eer wettelijke regeling worde toegelaten, blijk van be-*

hoeft door eene voordracht der Regeering of der Tweede Kamer. Eveneens meende de heer van Nispen van Sevenaer tot dusver geen bewijs van die behoefte gevonden te hebben. *Ware echter het bewijs van behoefte geleverd, men zoude de wet moeten maken*, in stede van bij de wet op het Regeeringsbeleid één artikel in te lasschen, waarin werd bepaald dat dit punt door de wet later zal worden geregeld.

De vraag werd ook gedaan, of het toen wel de gelegenheid was om zulk eene bepaling vast te stellen; of er niet andere gelegenheden zouden voorkomen, bijv. de behandeling van de begrooting voor het Departement van Koloniën of iedere andere gelegenheid, bijv. een bijzonder daartoe te bepalen dag, waarbij het voegzamer zou zijn dit onderwerp met de Regeering te behandelen; het was ook de vraag, of het wel wijs, of het wel doelmatig kon geacht worden bij gelegenheid van de behandeling van het Regeeringsreglement daarin dat kleine beginsel in te lasschen, waarvan wellicht het gevolg zou kunnen zijn dat de geheele regeling van het bestuur van Nederlandsch-Indië niet bij de wet zou worden vastgesteld.

Denzelfden gedachtengang ontmoeten wij ook bij den heer Rochussen. Hoewel zijns inziens eene regeling bij de wet het lot der Indische officieren niet zou verbeteren, achtte hij de amendementen *in strijd met 't geen men was overeengekomen*. „Bij het oorspronkelijk ontwerp van het Regeeringsreglement”, zoo herinnerde deze Afgevaardigde, „was de Regeering getreden in eenige onderscheidingen. Zij had omtrent eenige punten gezegd: dit zal worden geregeld bij koninklijk besluit; omtrent andere punten had zij het stilzwijgen bewaard; omtrent nog andere gesproken van algemeene verordeningen, waarmede wetten konden ondersteld worden bedoeld te zijn. Bij het onderzoek in de afdeelingen is op die ongelijkheid gewezen, en men heeft gezegd: Laten wij tenminste nu bij dit reglement niet praejudiciëren die moeilijke en ingewikkelde kwestie, die bij de vaststelling van de grondwet geene kwestie had moeten blijven, maar die het toch gebleven is, namelijk in welke gevallen, voor welke onderwerpen de wetgeving van het moederland tuschenbeide kan of moet komen. Men ried aan, herzeg ik:

Laten wij niet praepudieeren en overal stellen: *algemeene verordeningen*: dat omvat alles, dan blijft ieder bij zijn gevoelen. Wanneer wij nu hier bij een amendement zullen bepalen, dat dit punt bij de wet zal worden geregeld, dan wordt er van die bijna stilzwijgende schikking afgeweken."

Aan deze beschouwingen sloot zich ook de toenmalige Minister van Koloniën in ondubbelzinnige bewoordingen aan. Na het vóór en tegen te hebben aangeteekend, was de heer Pahud tot de gemoedelijke overtuiging gekomen, dat de Kamer niet wel zou doen hier eene beslissing te nemen, zonder dat den Koning gelegenheid gelaten werd om het oorbare van die regeling bij de wet in nadere overweging te nemen. „Er is reeds" — zoo luiden de merkwaardige woorden des Ministers — „er is reeds, en terecht opgemerkt dat door de woorden: *bij algemeene verordening*, eene regeling *bij de wet* volstrekt niet is uitgesloten. Men heeft als algemeen regel in het regeeringsreglement, zooals het thans luidt, vooropgezet: regeling bij algemeene verordening, en nu zou men bij dit artikel afwijken van den regel, die reeds is aangenomen en al dadelijk overgaan tot de beslissing, dat regeling bij de wet van dit speciale onderwerp noodzakelijk is? Ik geloof niet, dat dit de zaak zal bevorderen, noch dat de discussie in het algemeen daarbij zal winnen. Mijns inziens zal het geraten zijn zich van zoodanige beslissing te onthouden en, wat ook *later* worde beslist, het artikel zooals het daar ligt, te bekrachtigen."

Aan dezen raad gaf de Kamer gehoor en door verwerping der voorgestelde amendementen, en eenparige goedkeuring van het artikel, zooals het door de Regeering *was gewijzigd* en wij het thans kennen.

Kernachtiger en juister kan men, dunkt ons, zoowel het voorstel der Regeering als het eenparig votum der Kamer niet karakteriseeren dan met het antwoord van den Afgevaardigde uit Zevenaar, den heer van Nispen van Sevenaer, op de vraag: „Wat staat er in het voorstel der Regeering?" „Dat die zaak bij algemeene verordening zal worden geregeld, maar daardoor wordt niet uitgesloten dat zij bij de wet zal kunnen worden geregeld; het wordt niet uitgesloten en het wordt ook niet bepaald. Ik geloof dat dit juist de stand

van zaken uitdrukt, zooals die op dit oogenblik aanwezig is."

Bij de tot standkoming van art. 42 van het R. R. werd tusschen Regeering en Vertegenwoordiging als het ware een wapenstilstand gesloten. Eene overeenkomst was er getroffen, dat men de kwestie over *de wijze hoe* der regeling van de positie der Indische officieren voorshands zou laten rusten, „hare beslissing aan de toekomst overlatende." Aan die door beide partijen gesloten overeenkomst herinnerde ook later nog de heer van Hoëvell bij gelegenheid der interpellatie van den heer Dommer van Poldersveldt betreffende het overplaatsen van officieren van het Nederlandsche naar het O.-Indische leger in de zitting van Februari 1858, zonder dat iemand de juistheid zijner opvatting in twijfel trok.

Waar de parlementaire annalen ons betreffende de vaststelling van art. 42 van het R. R. dus inlichten, ons niet in het onzekere laten omtrent den geest en het beginsel, dat bij de redactie er van bij Regeering en Kamer heeft voorgezeten: — wil het ons voorkomen, dat men daarmede in strijd handelt, waar men eigenmachtig eene beslissing neemt.

Bij de wetenschap dat aan de woorden „algemeene verordening" drieërlei beteekenis is toegekend; bij de wetenschap dat daarop vooral nadruk is gelegd bij de vaststelling van art. 42, ware het, onzes inziens, plichtsbetrachting geweest, vooraf te onderzoeken in welken zin die woorden moeten worden uitgelegd; te onderzoeken of men gemachtigd was aan die woorden een uitleg te geven, die alleen aan de éene partij goeddunkte, zonder zich vooraf te vergewissen, of die door de andere partij al dan niet zou worden gewraakt.

Den verdediger van het regeeringsreglement, den Minister Pahud, kan de lof niet onthouden worden er zelf niet toe medegewerkt te hebben eene regeling van de positie der Indische officieren uit te lokken. Hij zelf trouwens had bij de bestrijding van het amendement des heeren van Hoëvell, waarbij eene wetelijke regeling werd bevolen, de ondubbelzinnige verklaring afgelegd, dat, naar zijne overtuiging, door de Kamer, wat zulk een gewichtig onderwerp betreft, niet op den loop der omstandigheden zou worden geanticipeerd, door eene bestaande regeling, *die goed werkt*, af te keuren, zonder dat daarvoor meerdere

gronden aanwezig waren dan toen het geval scheen. En had de Minister Pahud gedurende zijn bewind de overtuiging verkregen, dat aan eene nieuwe regeling van het onderwerp behoefte bestond, zijn woord in de Memorie van Beantwoording van Juni 1854, waarop we U reeds wezen, zou ten waarborg hebben gestrekt, dat hij zich niet zou hebben onttrokken aan de toepassing van het grondwettig voorschrift.

Zijn opvolger, wijlen de Minister Mijer, dacht er echter anders over. Op eene hem in de zitting der Tweede Kamer van 18 Februari 1858 gedane vraag antwoordde hij, dat eene nieuwe regeling sedert lang ontworpen, en, vergezeld van eene toelichtende memorie, gezonden was geworden aan het Indisch bestuur om consideratie en advies. Onomwonden verklaarde hij echter, dat de overweging van de beraadslagingen bij de vaststelling van art. 42 van het Regeerings-Reglement bij hem de overtuiging heeft gevestigd, dat de argumenten ten betooge dat de zaak *niet bij de wet* moest geregeld worden, hem voorkwamen niet alleen krachtiger, maar ook meer in het belang van het Indisch leger, dan de argumenten die voor het tegenovergesteld gevoelen bijgebracht werden. Bij die overtuiging kon hij den Koning niet aanraden de nieuw ontworpen regeling, na daaromtrent het advies der Indische autoriteiten te hebben ontvangen, bij de wet te doen vaststellen, terwijl hij zijnerzijds geen bezwaar had om het ter zake betrekkelijk besluit te zijner tijd aan de Kamer mede te deelen.

Of door dit advies van wijlen den Minister Mijer en door de definitieve regeling der zaak in 1859, bij eenvoudig Koninklijk besluit, met algeheele uitsluiting van den Nederlandschen wetgever, niet afgeweken is van de stilzwijgende overeenkomst, in 1854 tusschen de Regeering en de Kamer gesloten; of daardoor niet gehandeld werd in strijd met den geest en de bedoeling van het meergemeld art. 42 van het Regeerings-Reglement; — na het medegedeelde mogen wij de beantwoording dier vraag veilig aan uw beter oordeel overlaten. Eveneens zij aan uwe beslissing onderworpen de vraag, of ook niet mag gesproken worden „van een strijd met artikel 58 der Grondwet, vooral in verband gelezen met de artikelen 59, 4de alinea en 178, en te meer, „nadat de ontwerper van het Regeerings-Reglement *zelf* erkend

heeft (zie het aangehaalde uit de Memorie van Beantwoording, Juni 1854) het bindende van art. 58 der Grondwet, aan de toepassing waarvan de Regeering zich niet zal onttrekken, indien de behoefte tot eene regeling erkend werd; deze behoefte aan eene regeling werd erkend door de Regeering in 1859; mocht zij zich dus onttrekken aan het voorschrift der Grondwet, die van de militaire officieren der zee- en landmacht spreekt (artt. 58 en 178), dus van *alle* officieren, ook de in Indië dienende niet uitgezonderd?"

Ook wijlen de afgevaardigde de Roo van Alderwerelt beriep zich op het grondwettig voorschrift, toen hij bij de behandeling der Indische begrooting voor het jaar 1870 bij den toenmaligen Minister de Waal aandrang op de indiening eener wettelijke regeling van de positie der Indische officieren. En deze Minister, wél ontkende hij het recht tot een beroep op art. 58 der Grondwet, door daartegenover te herinneren aan het bekende art. 118 dier wet; — wél bestond er zijns inziens geene grondwettige verplichting en wilde hij den schijn niet op zich laden, van aan een grondwettig voorschrift niet te voldoen: — maar toch gaf hij niet onduidelijk te verstaan, dat men in hem geen beslist tegenstander eener wettelijke regeling had. Immers, in zijne Memorie van antwoord op het Voorloopig Verslag over de zoo even vermelde begrooting schrijft hij: „Of *wettelijke* regeling der positie van den Indischen officier, dus vervanging van het ter zake bestaande Koninklijk besluit, eene allereerste (let wel, Mijne Heeren), *allereerste* behoefte zij, meent de ondergeteekende te mogen betwijfelen. Eene bepaalde verzekering omtrent het tijdstip, waarop dergelijke wet door hem zou kunnen worden ingediend, kan hij ook om andere redenen niet afleggen.”

Dat tijdstip brak voor den Minister de Waal gedurende zijne bewindvoering niet aan. Evenmin onder zijne latere opvolgers, terwijl ook ná de jongste verklaringen van den tegenwoordigen Minister, waaraan wij U zoo straks hebben herinnerd, de tijd nog verre schijnt te zijn, waarop de indiening van een wetsontwerp regelende de positie van den Indischen officier kan worden tegemoet gezien.

En onze Tweede Kamer? Wij brengen haar gaarne onze eerbiedige hulde voor haar energiek optreden ter zake van het

contract met de Billiton-Maatschappij. Met groote meerderheid werd door haar eene motie aangenomen, waarbij het als eene *allereerste* behoefte werd uitgesproken dat er eene wettelijke regeling betreffende de mijnontginningen worde tot stand gebracht. Maar waar nu reeds meer dan 25 jaren zoowel *in* als *buiten* de Kamer, zelfs door belanghebbenden, aangedrongen wordt op de voorziening in de behoefte aan vervanging van het Koninklijk besluit van 24 November 1859 door eene wet, — waaruit is dan toch het droeve feit te verklaren, dat ter eenre zijde kloek en energiek handelen waargenomen wordt, terwijl het anderzijds plichtsbetrachting schijnt, eenvoudig te berusten in vage en onbestemde ministeriële verklaringen? Men mag toch niet onderstellen dat het waarheid zou zijn wat men ons bij het wijzen op dat schrill contrast tegemoet voerde: „bij het ene vraagstuk gold het belang van 'slands financiën; maar de Indische officier!.....”

De Indische officier. Ik gevoel de kracht niet in mij, evenmin bezit ik de gave om naar eisch eene lofrede te houden op het Indische leger en zijn aanvoerders. Wellicht zou ik ook den schijn op mij laden U te willen beledigen, waar ik, in een kring als deze, het nog noodig mocht achten getuigenis af te leggen van bewondering en achting voor het Indische leger van vroegeren, van lateren en van den tegenwoordigen tijd. Meermalen hebt Gij zelf in deze Verceniging, meermalen is buiten en in onze Staten-Generaal, door Koning en natie, eerbiedige hulde gebracht aan het Indische leger, dat zich een onvergankelijke eerzuil heeft opgericht door de edele vaderlandsliefde, de heldhaftige zelfopoffering, de dapperheid en trouw, waarmede het ten allen tijde de schoonste parel aan Neerlands kroon heeft weten te bewaren en te verdedigen. „De kleine macht,” we zeggen het gaarne den oud-Minister Baud na, „de kleine macht, die thans daar ons gezag handhaaft, mag zich meten met elk leger van dezelfde sterkte in de geheele wereld.”

Gij zoudt het mij dan ook — ik ben er zeker van — zeer euvel duiden, zoo ik durfde onderstellen, dat Gij niet gaarno het Indische leger op gelijke lijn zoudt willen geplaatst zien

met zijne Nederlandsche wapenbroeders. Evenmin als bij mij zal bij U eenige bedenking bestaan tegen eene vergelijking tusschen beide legers. Ik ben er van overtuigd, dat zij beiden slechts één belang, één doel kennen: de verdediging van de eer en den naam van het dierbare vaderland en zijn bezit overzee, ons door onze vaders ten erfdeel geschonken. Meermalen is door deskundigen de meening uitgesproken, dat de Oost-Indische en de Nederlandsche krijgsmacht één geheel behoorden uit te maken. Is het denkbeeld dier samensmelting tot dusver niet verwezenlijkt, schijnt de tijd zelfs nog verre, waarop die eenheid door de wet zal zijn bevestigd en geregeld: in de praktijk is het reeds lang een voldongen feit. De edele, gezonde kameraadschappelijke zin, die bij beide legers wordt aangetroffen, heeft, waar ook verschil bestaat in de vervulling der taak, aan beiden opgedragen, steeds geëischt, dat de behartiging der belangen van den een niet boven die van den ander geschieden mag; eene stiefmoederlijke behandeling, door wien ook, van een der partijen kon niet dan weerzin en verontwaardiging bij de andere wekken.

Er is wel eens eene tegenstelling gemaakt tusschen het leger in Indië en het leger hier te lande. Niemand minder dan de oud-minister Baud heeft dit gedaan. Over beide legers sprekende, liet hij zich in de zitting der Tweede Kamer over den aard van het Nederlandsche aldus uit: „Het zijn landskinderen, door de wet verplicht om de wapenen op te vatten tot verdediging van het vaderland. Het is uit die landskinderen, dat genomen worden de officieren; vreemde elementen zijn in den regel nitgesloten. Juist omdat dit leger uit landskinderen bestaat, en een uitvloeisel is van de wet, heeft men het willen verbinden aan de constitutioneele orde van zaken en niet afhankelijk willen laten van het Koninklijk gezag, van de uitvoerende macht, zooals de vroegere Grondwet had bepaald. Dit is te verdedigen, want het Nederlandsche leger is een grondwettig leger. Het leger in Nederland is niet blootelijk een werktuig in de hand van het uitvoerend gezag. Het is een deel van de algemeene constitutioneele orde van zaken. Geheel anders zijn de omstandigheden van het leger in Nederlandsch-Indië. Daar bestaat het uit vrijwillig aangeworven

manschappen; het bestaat slechts voor een gering gedeelte uit landskinderen, voor een groot deel uit vreemdelingen. Het is niet uit dat leger, dat in den regel de officieren worden genomen, die het aanvoeren. Men heeft andere middelen aangewezen, gedwongen door de noodzakelijkheid om aan dat leger steeds bekwame officieren te verschaffen. Dat leger bestaat voor een gedeelte uit Oosterlingen. Het is bestemd om de landgenooten van die inlanders in toom te houden; het is bestemd, om te helpen vervullen de taak die ik met den Britschen staatsman heb uitgedrukt met de woorden: „door het zwaard te behouden wat door het zwaard gewonnen is.”

„Nu komt het mij voor dat een leger, zoodanig samengesteld en waaraan eene zoodanige taak is aangewezen, niet anders kan noch mag zijn dan het werktuig van het uitvoerend gezag en dat elke poging om door eene hier gemaakte wet den band tusschen dat leger en het uitvoerend gezag in Indië te verzwakken nadeelig zou werken op de samenstelling van dat leger, op den geest die het bezielt. Naar mijne beschouwing moet het leger afhankelijk zijn van het gezag, waarvan het de kracht uitmaakt; mijns inziens zijn de constitutioneele beschouwingen, die, voor zooveel het moederland betreft, pleiten voor de regeling van dit onderwerp bij de wet, niet op Nederlandsch-Indië toepasselijk en zouden zelfs daar om de redenen, die ik kort heb aangevoerd, eene tegenovergestelde uitwerking hebben.”

Zal men deze beschouwing deelen? Zeer zeker, en het is een treurig feit het te moeten erkennen, het Indische leger is niet voltallig te houden alleen door de werving van landgenooten; helaas! gedwongen door de noodzakelijkheid, moet men de toevlucht nemen tot de vreemdelingen en deze in de gelederen van het Indische leger dulden. Maar is hier sprake van het Indische leger als geheel? Met den heer van Hoëvell antwoorden wij: „Wij spreken over de *officieren* van het Indische leger, en ik geloof dat vooral tegenwoordig het grootste gedeelte van die officieren ook „*landskinderen*” zijn. De toenmalige Afgevaardigde uit Almelo herinnerde met het oog op de gewichtige feiten die toen op Borneo voorvielen, hoe menig hart in dit land klopte van vrees, van aandoening bij de gedachte aan

de tijdingen die eene mail brengen zou. Ware deze Afgevaardigde getuige geweest van de tienjarige Atjeh-ramp, zeker zou zijn taal welsprekender zijn geweest. Immers wie weet het ten onzent niet, hoe men het tot zelfs in de hoogste standen van ons volk eene eere rekent de zonen eene plaats in de gelederen van het Indische leger te zien innemen. „*Landskinderen*” zijn het, die thans het corps officieren van dat leger vormen; en de lust om deel er van uit te maken, is zóó groot, dat er niet alleen geen gebrek is aan jongelieden, die zich daartoe voorbereiden willen; maar zelfs hoevelen waren en zijn er niet, die reeds eene eervolle plaats in de gelederen van ons leger hier te lande hebben ingenomen, en die er eene eer in hebben gesteld overgeplaatst of gedétacheerd te worden bij het leger in Indië? Wij zouden den geest, die er bij onze Nederlandsche officieren heerscht, miskennen, zoo wij zelfs het vermoeden durfden uiten, dat één hunner in staat zou zijn zijne positie uitnemender en hooger te achten dan die van zijn wapenbroeder in Indië. Integendeel, waar hij zijne positie reeds sedert 1851 geregeld mocht zien op grondslagen, gelegd met medewerking van de Wetgevende macht en waarover deze blijft waken, — moet het hem, bedriegen wij ons niet geheel, vreemd, raadselachtig voorkomen, dat den Indischen wapenbroeder nog steeds de wettelijke waarborg zijner onschatbare rechten wordt onthouden. En te vreemder moet dit hem schijnen, waar hij tevens gaarne erkent, dat van den kameraad in Indië vaak, zoo niet in den regel zwaardere diensten worden gevergd, dan waartoe de Nederlandsche officier „onder veel meer aangename en gemakkelijke omstandigheden” geroepen wordt. Den Indischen wapenbroeder, vaak ook in moeielijker positie geplaatst, mindere rechten toe te kennen, dan die men hier te lande bezit; hem de wettelijke waarborgen te onthouden, waarop men hier ter handhaving van gelijke rechten hoogen prijs stelt: — het is eene gedachte, Mijne Heeren, waartegen, ik twijfel er geen oogenblik aan, het militaire hart van elk Nederlandsch officier in verzet zou komen.

Maar er is gevraagd, of niet door zulk eene wettelijke regeling eene te onafhankelijke positie voor den Indischen officier wordt

geschapen. Zou niet de gewapende macht de laatste moeten zijn, waaraan zulk eene stelling werd gegeven?

De wedervraag zij ons echter veroorloofd, of de wettelijke regeling zijner positie den Nederlandschen officier zulk eene onafhankelijke stelling heeft doen innemen, dat zij ernstig gevaar voor den dienst heeft opgeleverd. Mocht het waar zijn, inlichting zou ons dubbel welkom zijn.

Men heeft vergelijkingen gemaakt tusschen het Nederlandsche en het Indische leger. Maar heeft men — terecht heeft men hierop gewezen — zich wel voldoende rekenschap gegeven van de positie van den Indischen officier, dienende onder een min of meer autocratisch bestuur, en die van den Nederlandschen krijgsman, die „in een land dienst doet, waar de constitutioneele denkbeelden gehuldigd worden, waar volksvertegenwoordiging en pers elk oogenblik gereed staan, om zijne beschrevene of onbeschrevene, zijne wettelijke of natuurlijke rechten te verdedigen? Het Indische leger heeft niets van dit alles; eene publieke opinie is in Indië wel is waar in vrij groote mate aanwezig; de drukpers staat haar, misschien zelf krachtiger dan zulks het geval is in Nederland, op zijde; maar wat baten deze bij een autocratisch regeeringsstelsel, dat zich in het leger immers nog sterker moet doen gevoelen, vooral indien de autocraat middeleeuwsche denkbeelden is toegedaan? Bij een autocratisch bestuur, zooals in Indië, moeten de rechten en verplichtingen der individuen met scherpere trekken omschreven en op hechtere grondslagen gevestigd worden tegenover machtsmisbruiking, tegenover ongeoorloofde handelingen, tegenover uitingen bij opgewekte hartstochten van den autocraat, dan in een constitutioneel land als Nederland En die scherpere trekken, die hechtere grondslagen kunnen alléén gevonden worden in en bij eene wet.”

Dat men voor Indië niet *dezelfde* wettelijke regeling verlangt als die, welke voor het leger hier to lande geldt, behoeft wel geen betoog. Met den exceptioneele toestand, waarin het Indische leger verkeert, moet wel terdege worden gerekend. De wet, die dit onderwerp voor Indië zal regelen, — wijlen het Kamerlid ter Bruggen Hugenholtz zeide het reeds terecht — „die wet zal geheel ingericht moeten worden naar de behoeften

van die maatschappij, naar de behoeften van het leger gelijk het daar is, met bewaring van de in Indië noodige hiërarchie."

Maar *welke* regeling er moet plaats hebben, kan voorshands buiten bespreking blijven. Of de voor ons land geldende wet met aanmerkelijke wijzigingen voor Indië deugdelijk zou zijn, of wel eene geheel andere regeling moet worden gemaakt, — is eene zaak van latere zorg. Vóór alles echter worde het *beginsel* aangenomen, dat de officieren van het Indische leger evenals hunne kameraden in het vaderland aanspraak mogen maken op de bescherming der wet.

Maar waarom dan toch aangedrongen op het stellen van waarborgen bij de wet, alsof de regeling, bij eenvoudig Koninklijk besluit geschied, niet volkomen voldoende is? Is de werking van de wet van 1851 voor den Nederlandschen officier dan wel zoodanig, dat men met vrijmoedigheid eene gelijksoortige regeling, althans met inachtneming van locale omstandigheden, voor den Indischen officier mag eischen?

Om met de laatste vraag te beginnen, niemand heeft beweerd of zal durven stellen, dat de regeling van de positie van den Nederlandschen officier volmaakt is. Deskundigen hebben daarin eenige fouten meenen te ontdekken, waarvan verbetering noodzakelijk zou zijn. Wij willen noch kunnen ons bevoegd rekenen ons in deze partij te stellen. Maar, al mochten er gebreken en leemten in de wet van 1851 bestaan, al mochten de resultaten, die men van de toepassing dier wet gezien heeft, velen hebben teleurgesteld of aan hunne hoog gespannen verwachting niet beantwoord: — het ontnemt zeker niets aan de waarde van het feit, dat door de landmacht hier te lande hooge prijs wordt gesteld op het bezit van de waarborgen der wet van 1851, die slechts in 1855 met opzicht tot eenige artikelen gewijzigd werd; met Brutus zeggen wij: „hoezeer het onverklaarbaar is dat eene wet als deze, met de door den heer Kleijn daarin aangetoonde leemten sedert onveranderd is gebleven, dat van 1867 tot 1876 vijf gewijzigde ontwerpen successievelijk werden aangeboden en buiten behandeling bleven, verworpen of ingetrokken werden, toch moet worden erkend, dat die wet in hoofdzaak aan de behoefte beantwoordt, dat zij de aspiratiën

van het leger heeft bevredigd." En geen wonder! Stabiliteit werd verlangd en zij werd gegeven. Zoowel de hoogere als de lagere autoriteiten eerbiedigen het gezag der wet en onderwerpen zich daaraan; daardoor worden willekeurige handelingen, ministerieële vergissingen of luimen geheel buitengesloten; het handelen buiten de wet, in strijd met de wet, zou niet ongestraft blijven; de eene partij kan de andere, de officier kan den Staat of omgekeerd tot de nakoming van de voorschriften dwingen. En mocht er eene wijziging, verbetering of aanvulling der vigerende wet noodig zijn, wien onzer is het onbekend welke stadiën een voorstel ten onzent moet doorloopen eer het in het Staatsblad prijken kan? Kortom, de regeling rust op grondslagen, waarover de Staten-Generaal waken en die zonder hunne medewerking niet herzien kunnen worden. In de stabiliteit, de volstrekte onschendbaarheid en verbindbaarheid dier regeling is de grootste waarborg gelegen voor de bescherming der positie van den Nederlandschen officier.

En juist dien waarborg moet de Indische officier missen. Het Koninklijk besluit dat zijne belangen regelt, werd het niet herhaaldelijk reeds gewijzigd, aangevuld, geïnterpreteerd? Wij meenen, nu reeds voor de tiende maal. Het goedvinden, de persoonlijke inzichten van dezen of genen Minister, gesteund door of zonder het advies van den Gouverneur-Generaal, kunnen beslissend zijn; bij voortduring heeft een Minister de bevoegdheid de regeling, door zijn voorganger gemaakt, te doen intrekken of wel, na wijziging, er in te berusten. Vernamen wij het niet nog onlangs — we deelden het U reeds mede — dat de tegenwoordige Minister van Koloniën verkeerde interpretatiën wenschte te voorkomen door verbetering van onvolledige redactiën, waarop hij zich dan ook toelegt? Daardoor mist de bestaande regeling het karakter van vastheid, dat alleen eigen is aan de wet. Als de wet spreekt, zou een Minister of Gouverneur-Generaal zich daaraan houden; zij zouden niet anders handelen dan de wet voorschrijft. Dat is het groote voorrecht dat het leger hier te lande geniet en ook dankbaar erkent. Is er eenige geldige reden, dat dit voorrecht onthouden wordt aan den Indischen officier?

Uit het aangevoerde is naar onze bescheiden meening genoegzaam gebleken, dat het schenken van zulk een onschatbaar voorrecht geenszins zou strijden met den geest en de bedoeling van den kolonialen grondwetgever; en al ware dit ook 't geval, zou het dan niet door billijkheid en recht worden gevorderd, dat de officier van het Indisch leger, wiens positie noch boven, noch beneden, maar op éene lijn behoort gesteld te worden met die van zijn wapenbroeder hier te lande, even als deze ten volle aanspraak heeft op eene wet, als waarborg tegen verkorting zijner rechten?

Meer dan ooit echter is de wettelijke regeling der positie van den Indischen officier thans plichtsbetrachting met het oog op den ernst en der feiten, waarvan wij telkens getuigen zijn, en der tijden, die wij in Indië beleven.

„Geef feiten aan; bewijs de behoefte aan zoodanige regeling bij de wet,” dus werd bij de behandeling van art. 42 van het Regeerings-Reglement telkens gezegd. Wijlen het kamerlid Ter Bruggen Hugenholtz aarzelde niet, aanstonds aan die noodiging te voldoen, door te constateeren, dat de ondervinding hem geleerd had, dat de geest, die bij het Indische leger goed moest zijn, niet telkens door de wijze van bevordering moest worden ondermijnd. Gedurende zijn verblijf in Indië, vooral op de Buitenbezittingen, zoo ook Palembang, Macassar en andere, had hij dikwijls door de officieren luide klachten hooren aanheffen of over geheele terzijdestelling van eene bevordering, die zij reeds jaren wachtende waren, of over vertraging van die bevordering door eene ruime uitzending van officieren uit het moederland of bevordering van gunstelingen op Java. Aangeen andere reden werd dat toegeschreven dan daaraan, dat men hen op die verwijderde doch gewichtige punten dikwerf vergat. Het was den heer Hugenholtz bekend, dat het civiel gezag bekommerd was over den geest, die daardoor onder de officieren van het garnizoen heerschte, en die alleen ontstond uit miskenning en voorbijgaan op het punt van bevordering.

De toenmalige Minister van Koloniën, de heer Pahud, ontkende de juistheid van een en ander, en meende dat de toen nog in Indië aangenomen regelen omtrent de bevordering en het ontslag der officieren wezenlijke waarborgen opleverden tegen

willekeur. Zelfs vroeg hij: „Is het wel te onderstellen, dat twee Ministers, hier te lande zouden medewerken om zoodanige misbruiken of willekeurige daden te doen sanctioneeren?”

Wonderlijke samenloop van omstandigheden. Juist drie jaren later werd er vanwege het Departement van Koloniën in overleg met dat van Oorlog een maatregel genomen, die een panischen schrik onder het corps Indische officieren verwekte. Het gold toen het overplaatsen van officieren van het Nederlandsche bij het Indische leger. Bezwaarschriften werden er van verschillende zijden daartegen ingediend. Men beklagde zich o. a. dat er de grootste onbillijkheid bestaat in het zenden van 1^e luitenants en kapiteins, dewijl het meerendeel dier 1^e luitenants twee jaar of meer jonger officier waren, dan de meeste 1^e luitenants van het Indische leger; immers er waren velen bij, die slechts tusschen de twee en een half jaar en een drie en een half jaar 2^e luitenants zijn geweest toen zij 1^e luitenants werden, vóór diegenen, in Indië, die twee jaar vroeger officier waren dan zij, maar nog altoos 2^e luitenants waren, en die dus in de ranglijst van het Indische leger onder hen zouden komen te staan. De belooning in bevordering voor het leven van den Indischen luitenant, die hun eenige hoop was, zagen de Indische officieren daardoor weggenomen, ja, hun werd de beleediging aangedaan, dat *jonger* officieren van 't Nederlandsche leger boven hen werden geplaatst, om hen *ouder* officieren te commandeeren.

Geen wonder dan ook dat deze maatregel van Augustus 1857 diepen indruk maakte, en weldra ook aanleiding gaf tot eene interpellatie van den heer Dommer van Poldersveldt in de zitting van de Tweede Kamer van 18 Februari 1858. Wel geloofde het Kamerlid, dat de geruchten, welke omtrent den invloed van den maatregel naar herwaarts zijn overgekomen, zeer overdreven waren, maar dit toch stond bij hem vast, dat, wanneer het besluit genomen was, zooals hij moest onderstellen, dit aanleiding tot bezorgdheid had moeten geven bij het Indische leger.

En de Minister van Koloniën, toen de heer Mijer, — hij erkende zonder omwegen, dat de overplaatsing van eerste luitenants bij het Indische leger bij eenige officieren van dat leger eenige

bezorgdheid voor hunne toekomst verwekt had, nog vermeerderd door de omstandigheid dat zich onder de overgeplaatste eerste luitenants toevallig eenigen bevonden, die jonger waren dan de oudste Indische tweede luitenants. Dat die maatregel aanvankelijk eenigen onaangename indruk teweeg had gebracht, kwam den Minister zeer verklaarbaar voor; hij was er dan ook op bedacht geweest om dien onaangename indruk weg te nemen, door het voorstel, om de in Indië gedétacheerde eerste luitenants in mindering te doen strekken van de tweede luitenants, die op den voet der formatie aanwezig moesten zijn. Had de interpellant, de heer Dommer van Poldersveldt, niet eenig recht om te spreken van „*onoordeelkundige en onrechtvaardige handelingen?*” Maar een waarborg in de wet te wortelen dat zulke maatregelen niet meer zouden plaats grijpen, ondanks dat toen opnieuw van verschillende zijden daarop werd aangedrongen — dat weigerde de Minister. In stede eener wettelijke regeling werd weldra het Indische leger met de bekende algemeene verordening van November 1859 verrast.

Wij zijn een tiental jaren verder. Behoef ik U den bedenkelijken geest van ontevredenheid te schetsen, die zich in 1868 bij een groot deel van het Indische leger openbaarde? Niet dan noode herinner ik U aan de toen gehouden meetings der officieren. Nog onlangs werden zij voor den geest teruggeroepen en besproken — beter dan ik het zou kunnen doen — in het schoone geschrift: „op snee verguld. Een kwart eeuw tusschen de keerkringen” van uwen hoogstverdienstelijken wapenbroeder, den oud-majoor Perelaer.

Die samenkomsten van officieren, uit een zuiver militair oogpunt zijn zij zeker bedenkelijk te achten en afkeurenswaard; evenmin te verdedigen met een beroep op art. 9 en 10 onzer Grondwet. Maar al moet de daad van 1868 ten diepste worden betreurd en gelaakt, — nog onlangs (zie *Ind. Gids*, 1884, II, 669) werd door een deskundige, het Kamerlid Kielstra, gezegd, dat de handelingen die er aanleiding toe gaven, nog minder te verdedigen waren, terwijl de houding der officieren volkomen gerechtvaardigd was door de niet genoeg af te keuren willekeurige maatregelen, destijds genomen.

Herinnerden wij U straks aan een parlementair debat in Februari 1858, niet minder merkwaardig is de Kamerzitting van 12 November 1869, ter gelegenheid van de vaststelling der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1870. Gelijk reeds herhaaldelijk, werden ook nu in den boezem der Vertegenwoordiging onderscheidene grieven van het Indische leger ter sprake gebracht. Het was de heer de Roo van Alderwerelt, die zich daarvan de tolk maakte tegenover den Minister de Waal.

Lang vóór het optreden van dien Minister was de bepaling gemaakt, dat een officier, die zich verongelijkt acht en zich uit dien hoofde voor den krijgsraad begeeft, op non-activiteit wordt gesteld. Die bepaling — zoo herinnerde de heer de Roo — is eene uitbreiding van een der artikelen van het Koninklijk besluit van 1859, waarin gezegd wordt, dat een officier, *die wegens een misdrijf terecht staat*, op non-activiteit kan worden gebracht. Alzoo heeft de administratieve autoriteit goedgevonden te bepalen, dat een officier die bij den krijgsraad recht komt vragen, gelijk zal worden gesteld met een officier, die wegens eenig misdrijf is aangeklaagd en een deel van zijn tractement moet missen. „Dat komt mij voor”, zeide de heer de Roo, „een geheel willekeurige en onrechtvaardige maatregel te zijn.”

En de Minister van Koloniën, — beschaamde hij het vertrouwen van dien Afgevaardigde, die met 't oog op het rechtsgevoel van den Minister de verwachting uitsprak, dat door hem aan deze willekeurige regeling onmiddellijk een einde zou worden gemaakt? Zijn antwoord luidde, dat men weldra eene beslissing te dien aanzien kon te gemoet zien, doch, omdat de beslissing nog niet genomen was, werd deze historische bijzonderheid medegedeeld, dat het op non-activiteit plaatsen van een officier, die krijgsraad heeft gevraagd, het gevolg is geweest van het niet billijk achten der vroegere regeling, vooral vergeleken met die ten opzichte van den officier die voor den raad van onderzoek verschijnt. Men heeft in 1865 gemeend dat tusschen die gevallen gelijkstelling behoorde plaats te hebben.

„De heer de Roo,” zeide de Minister verder, „dringt aan op wettelijke regeling van de positie van de Indische officieren, omdat de Indische officier hetzelfde recht als de Nederlandsche

heeft, op bescherming tegen willekeur. Is de reden tot dat verlangen deze, dan zou er een voorbeeld van willekeur moeten bestaan, en dat is mij niet bekend."

Geen wonder, dat de heer de Roo aanstonds dus repliceerde: „Ik heb juist op die willekeur gewezen. Het is willekeur om de bepalingen, bij art. 46 van het Koninklijk besluit van 1851, gemaakt voor het geval dat een officier wegens eenig misdrijf wordt aangeklaagd, uit te breiden tot die officieren, die recht komen vragen. De Minister wijst er nu op dat de bepaling ook bestaat voor de raden van onderzoek. Volkomen juist. Maar dat is hetzelfde geval als bij den krijgsraad. Een officier komt voor den raad van onderzoek wegens eenig vergrijp of laankbare handeling, en dat het Gouvernement dan bepaalt, dat hij non-activiteits-tractement zal genieten, daartegen valt, uit het oogpunt van recht, niets te zeggen. Maar het geval, waarop ik doel, is geheel anders. Een officier acht zich verongelijkt en komt recht vragen, en nu zegt de administratieve macht: „gij kunt geen recht krijgen, tenzij gij een gedeelte van uw tractement opoffert." De Minister heeft te kennen gegeven dat in deze bepaling verandering zal komen en daarmede neem ik, voor 's hands, genoegen. Maar ik herhaal, laat de Minister de positie der officieren regelen bij de wet, niet alleen omdat er reeds willekeur heeft plaats gehad, maar ook om die voor de toekomst onmogelijk te maken."

De Minister de Waal scheen door deze oppositie des heeren de Roo ontstemd; althans, hij vroeg: „Mag een algemeene maatregel, bij Koninklijk besluit genomen, willekeur genoemd worden? . . . Mij dunkt, de Afgevaardigde kan de bepaling afkeuren; haar verkeerd, ondoelmatig, bij ervaring onbillijk, noemen; maar het gaat te ver, een algemeen werkend Koninklijk besluit met den naam van willekeur te bestempelen."

Ondanks deze verklaring scheen toch de Minister de verdediging van den maatregel niet op zich te willen nemen. „Ik spreek niet," zeide hij, „voor eenigen maatregel door mij genomen, want het Koninklijk besluit is van 1865."

Maar wat hiervan zij, vreemd en zonderling moet het een Minister, die dus spreken kon, wel in de ooren klinken, waar

o. a. in het vorige jaar door een verdienstelijk hoofdofficier van het Indisch leger, de kolonel Schäfer, werd medegedeeld, hoe hij onverwacht zijn eervol ontslag nit den militairen dienst ontving, niet op verzoek, maar wegens volbrachten dienstdienst: onverwacht, ofschoon toch het voorschrift is, dat ieder officier, wiens toekomst in het leger door een verandering in de beoordeeling van zijn gedrag in gevaar komt, daarvan schriftelijk mededeeling moet worden gedaan, waardoor den betreffende dan ten minste de gelegenheid wordt geschonken om zijn ontslag aan te vragen.

Moet het oordeel over deze daad, waar tot dusverre, naar wij meenen, slechts een der partijen zich heeft doen hooren, alsnog worden opgeschort; eveneens dient gehandeld te worden ten aanzien van de ernstige klacht van den kapitein Willink Ketjen, die, naar luid zijner getuigenis, voor een Raad van Onderzoek getrokken, door dezen werd vrijgesproken, zonder onderzoek, terwijl hij een half jaar daarna ontijdig eervol nit den militairen dienst ontslagen werd, omdat hij voor een Raad van Onderzoek had terecht gestaan.

Deze zonderlinge zaak is thans aan het oordeel van onze Vertegenwoordiging onderworpen, en met gerustheid mogen wij hare beslissing tegemoetzien, overtuigd als wij zijn dat zij een te warm hart voor de belangen van het Indische leger koestert om niet met ernst en waardigheid zijne rechtmatige of vermeende grieven te onderzoeken. Het gebeurde in de zitting van 20 October 1882 heeft toch daarvan opnieuw een schitterend bewijs geleverd.

Gij vermoedt reeds, Mijne Heeren, dat ik de zaak van den kapitein-kwartiermeester Kleij op het oog heb. Bijna eenparig — Gij herinnert het U zeker nog wel — heeft de Kamer in die gedenkwaardige zitting verklaard, dat het Koninklijk besluit van den 21ⁿ Maart 1877, n°. 10, herstellende de ancienneteit in vorigen dienst van vijf luitenants-kwartiermeester, gewezen officieren van administratie der marine, onwettig moet worden gacht, als in strijd met een algemeenen maatregel van inwendig bestuur; dat genoemd Koninklijk besluit derhalve dient te worden ingetrokken, of zoodanig gewijzigd, dat daaruit geen verdere

nadeelen voor den adressant en degenen die met hem werden voorbijgegaan, kunnen ontstaan.

Duidelijker uitspraak kon er wel niet worden verlangd in den strijd voor recht en billijkheid. En wat gevolg heeft zij gehad? De afgevaardigde uit Gorkum, de heer Seret, mocht het vernemen, toen hij een jaar later den Minister van Koloniën daaromtrent interpelleerde. De zaak was nog steeds in ernstige overweging, en is het wellicht nog!

Gelukkiger mocht zich zeker de gepensioneerde kapitein van het Oost-Indisch leger, de heer J. W. van Vooren achten, waar hij, na zich bij adres tot de Eerste Kamer der Staten-Generaal te hebben gewend, zijn verzoek door den Minister van Koloniën zag ingewilligd. Onbewimpeld verklaarde de Minister dezer dagen in de zitting der Eerste Kamer dat het pensioen van gemelden kapitein niet geheel overeenkomstig de bepalingen was geregeld. Waar eenige twijfel mocht bestaan omtrent de interpretatie van het pensioenreglement, daar gelooft de Minister dat men het niet zal wraken dat die twijfel opgelost wordt ten voordeele van den officier, die op Atjeh tweemaal levensgevaarlijk gewond is en buiten staat werd gesteld zijne carrière voort te zetten. In dien zin is het reglement steeds opgevat, en dat ten opzichte van den heer van Vooren aanvankelijk anders is gehandeld, is alleen aan eene *vergissing* toe te schrijven.

Het lot van verdienstelijke Indische officieren afhankelijk van eene *vergissing*! Is er eenig commentaar nog noodig?

Waar de parlementaire annalen al deze feiten vermelden, kan het waarlijk wel geen verwondering baren, dat in het Voorloopig Verslag over de jongste Indische begroting de aantekening wordt gevonden, dat „*bij verschillende gelegenheden* is gebleken van willekeurige toepassing van bestaande bepalingen, die bij het Indische leger veel ontevredenheid hebben verwekt.” De afgevaardigde uit Dokkum, de heer Kielstra, ging zelfs een stap verder; de opvatting, als zou er tegenwoordig van willekeur geen sprake kunnen zijn, maar alleen van verkeerde interpretatie van bestaande voorschriften, noemde hij „eenigszins rooskleurig”. „De unanieme uitspraak der Kamer,” zeide hij, „in de bekende kwestie van den kapitein Kleij moet tot eene andere

conclusie leiden." En, deskundige als deze Afgevaardigde is, aarzelde hij niet er bij te voegen: „mijne ondervinding van twintig jaren bij het Indische leger heeft mij meermalen doen zien, dat er bij het leger *wel* willekeurig gehandeld is. Vele officieren verlaten, zoodra zij hun dienstdag volbracht hebben, den dienst, omdat zij zich niet langer aan die willekeur wenschen te onderwerpen."

Hoe vreemd — wij willen geen harder woord bezigen — hoe vreemd en zonderling steekt hierbij af het steeds ontwijkend antwoord van onze achtereenvolgende Ministers van Koloniën! Zeide de Minister Pahud in 1854, dat bij eene regeling door Koninklijk besluit „voor misbruiken, noch willekeur vrees bestaat," een zijner opvolgers, de Minister de Waal, voerde, gelijk we U reeds herinnerden, een Kamerlid, den heer de Roo, waar deze hem wees op *eene* willekeurige handeling, tegemoet, dat hem geen voorbeeld van willekeur bekend was. En de tegenwoordige Minister van Koloniën, — tegenover het feit in 't Voorloopig Verslag vermeld, constateert hij in zijn Memorie van antwoord, dat, „wanneer de bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur gestelde regelen omtrent de bevordering, het ontslag en het op non-activiteit stellen van de officieren van het Indische leger soms niet goed zijn toegepast, dit niet is toe te schrijven aan willekeur, maar aan eene verkeerde interpretatie der gegeven voorschriften. Eene wettelijke regeling zou natuurlijk geen waarborg geven tegen verkeerde interpretatiën. Die worden het best voorkomen door onvolledige redactiën te verbeteren, en daarop legt de Regeering zich toe." Den heer Kielstra gaf de Minister nog dit bescheid: „Beweert men, dat regeling van de positie der officieren bij het Indische leger noodig zou zijn om het bewijs te leveren dat het Opperbestuur geen willekeur verlangt, ik geloof echter niet, dat een wetsontwerp kan noodig zijn om dat bewijs te leveren."

Maar wordt door dit een en ander de zaak niet op een verkeerd terrein gebracht en van het ware standpunt afgevoerd? De vraag is en moet niet zijn, of eene regeling van de positie der Indische officieren bij de wet aan alle willekeur een einde zal maken; de vraag is niet, of de wettelijke regeling aan de

officiëren het bewijs zal leveren dat de Regeering, voor zoover het in haar vermogen is, geen willekeur wil; — maar de vraag is, of de ervaring niet telkens het bewijs heeft geleverd, dat bij de bestaande regeling wel degelijk vrees bestaat voor misbruiken en willekeur niet alleen, maar dat ook misbruiken en willekeurige handelingen *hebben plaats gehad*. Moet de ondervinding de behoefte aan een wet doen blijken, de vraag is, of die behoefte niet bewezen wordt en is door de feiten, waaronder van zulk een ernstigen aard als de meetings der Indische officieren in 1869, het incident-Kleij en nog zoovele anderen. Reeds in 1854 vroeg de heer Thorbecke: „*Wanneer* zal die behoefte blijken ten aanzien van *dit* onderwerp, zoo zij niet reeds gbleken is? *Wat* moet er gebeuren om het licht, dat reeds schijnt, nog helderder te maken? Er zijn in Oost-Indië regelen van bevordering, van ontslag en van pensioneerig. Welke *bijzondere omstandigheden*, welke *redenen* zijn er om aan te nemen dat die regelen niet zouden kunnen worden gesteld door de wet? Dat, geloof ik, moet worden betoogd, en *ons* is de vraag geoorloofd naar die redenen, welke beletten te voldoen aan hetgeen op zich zelf moet worden erkend als eene behoefte, dat namelijk die zaak door de wet worde geregeld.” „’t Meerendeel der ontwikkelden,” schrijft zelfs de oud-hoofdofficier Brutus in zijn „Eenige wenken op Indisch militair gebied”, „’t meerendeel der ontwikkelden is stellig van oordeel, dat het voor het Nederlandsch-Indisch leger eene *levensbehoefte* is, dat de verordeningen van 1860 plaats maken voor eene wet, die gelijken tred houdt met het in de Grondwet gehuldigde beginsel”. De officieren van het Indische leger zelve beamen dit ten volle; bedriegen wij ons niet, dan zijn zij allen blijkbaar zeer op die wettelijke regeling gesteld; in de onderscheidene adressen, aan onze Staten-Generaal ingediend, en in nog zooveel meer andere bescheiden wordt dit onbewimpeld uitgesproken. Zou het politicken tact en wijsheid verraden, indien men langer verzuimde in die dringende behoefte te voorzien?

Bij het gewicht der feiten, waaruit die behoefte blijkt, miskenne men bovendien den ernst der tijden niet, die wij beleven. Ik behoef U zeker niet met vele woorden den veelszins onbe-

vredigenden toestand van ons Indische rijk te schetsen. Gij weet het reeds van elders: rooskleurig is die wel het allerm minst; reden tot bezorgdheid is er te over. Er is wel eens en terecht er aan herinnerd dat onze heerschappij over Indië ook is het gevolg van conquest en dat die heerschappij, door het zwaard ons deel geworden, ook door de kracht van wapenen moet worden gehandhaafd. Eene zware taak is in Indië aan de macht opgedragen, die daar ons gezag moet handhaven. En bij de vervulling dier taak, Gij zult het mij zeker wel willen toegeven, is niet de sterkte bij het leger de hoofdzaak, maar de moreele factor, de geest die daarin heerscht. Welnu, is het dan raadzaam, is het in het belang van moederland en kolonie, zoo er een geest van ontevredenheid bij het leger wordt gevoed, in steê van dien te keer te gaan. Dat er grieven hebben bestaan en nog bestaan, rechtmatige grieven, die bij de officieren van het Indische leger ontevredenheid of althans diepgevoelde teleurstelling hebben gewekt, — wie kan het ontkennen? En waar, gelijk hier, een der voornaamste grieven daarin bestaat, dat het Ned.-Indisch leger, in tegenstelling van het Nederlandsche, nog steeds leeft onder verordeningen, waarop het vertrouwen aan het wankelen is gebracht, zelfs diep geschokt, — zou het dan niet de plicht zijn eener goede Overheid om te trachten daaraan te gemoet te komen en eindelijk eens uitvoering te geven aan de laatste alinea van art. 59 der Grondwet, volgens welke onderwerpen, de koloniën en bezittingen betreffende, door de wet worden geregeld, zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan? En waar nu de eenige voorwaarde voor eene wettelijke regeling, *de erkenning der behoefte*, bestaat en niet wel kan worden in twijfel getrokken, zou het daar te veel geëischt zijn, dat de regeering eindelijk waar make, wat zij zelve in Juni 1854 ondubbelzinnig verklaarde, dat zij *in dat geval* zich niet zou onttrekken aan de toepassing van het grondwettig voorschrift?

Maar geldt het hier inderdaad een punt van wetgeving en is het daarvoor wel rijp? Vergun mij U daarop met den heer Thorbecke te antwoorden: „Dat het hier een onderwerp van wetgeving geldt, zal niet licht in twijfel worden getrokken, zoo men let op de natuur der zaak en op hetgeen de wet hier te

lande, volgens het voorschrift der Grondwet, heeft verordend. Ik kan regeling door Koninklijke besluiten van onderscheidene onderwerpen van wetgeving betrekkelijk tot de Indische huishouding goedkeuren, zoolang namelijk die onderwerpen nog niet zóó ver zijn gebracht dat eene blijvende inrichting door de wet mogelijk is. De Koninklijke besluiten-regceering bereidt dan regeling door de wet voor; en houdt op zoodra de zaak in staat is om voor goed aan de wet te worden onderworpen. Nu vraag ik: is dit het geval met betrekking tot ons onderwerp? Is dit onderwerp nog niet rijp? Of waarom moet het nu nog voortdurend door Koninklijke besluiten, als bij proefneming, worden behandeld, totdat het later — de Regeering zelve geeft in de Memorie van Beantwoording dit vooruitzicht — eindelijk zal kunnen worden overgegeven aan de wet? Geeft men mij genoegzame redenen, waarom ik nog moet wachten, waarom wettelijke vaststelling op dit oogenblik nog niet tijdig zou zijn, dan, maar dan ook alleen, zal ik tevreden zijn, dat het onderwerp vooreerst nog aan Koninklijke besluiten overgelaten blijve. Totdat ik die redenen verneem, zal ik gelooven, dat, indien er één onderwerp van wetgeving is, thans reeds vatbaar voor bestendige wettelijke organisatie, het dat is waarover wij raadplegen."

Zoo sprak de heer Thorbecke reeds in 1854. Wie zou zijn betoog, waarvan toen reeds de juistheid niet werd ontkend, thans niet met meer klem en nadruk willen herhalen, vooral waar men met de droevige ervaring van dertig jaren gewapend is?

Maar waarom dan ook nu nog altijd teruggedeinsd om aan het Indisch leger te schenken, waaraan het zelf zegt groote behoefte te hebben? Toch niet uit vrees voor meerdere inmenging onzer Staten-Generaal in koloniale aangelegenheden? Ons aangaande, wij duchten haar niet; liever onderschrijven wij wat wij opgeteekend vonden: „Ik begrijp in waarheid niet, hoe eene echt nationale Regeering bevreesd kan zijn voor de meerdere of mindere inmenging der Vertegenwoordigers van het geheele Nederlandsche Volk, in zaken, die de huishouding van het volk betreffen." Integendeel, mocht een Minister van Koloniën eindelijk eens de positie der officieren van het Indische leger willen regelen bij de wet, zijn bestuur, de heer de Roo

van Alderwerelt zeide het terecht, zijn bestuur zal bij hen evenzeer in dankbare herinnering blijven als bij het officierenkorps van het Nederlandsche leger, dat van het liberale Ministerie en van den Minister van Oorlog, die daaraan de wet van 1851 geschonken heeft. Hij zou een daad plegen, niet alleen wenschelijk en noodig geoordeeld, maar niet minder ook door billijkheid en recht gevorderd. „De officier van het Indische leger” — vergun ons met dit woord van den grijzen en waardigen Generaal Knoop te besluiten — „de officier van het Indische leger is en blijft Nederlandsch officier en heeft er dus even als deze ten volle aanspraak op, gewaarborgd te worden tegen alle mogelijke willekeur.”

De Voorzitter: Is het reeds op zich zelf een genoegen den heer Wijnmalen als spreker op onze vergadering te begroeten, dat genoegen wordt verhoogd en is met een gevoel van dankbaarheid doorweven bij het aanhooren der zaakrijke behandeling van het door hem gekozen onderwerp.

Wij zijn den geachten spreker dan ook zeer erkentelijk voor hetgeen hij geleverd heeft en hij vinde voor de moeite, die hij zich getroost heeft, eene voldoening in de overtuiging, dat zijn opstel steeds zal worden nageslagen door ieder die in het onderwerp belang stelt of daarvan eene studie wil maken.

Ik ben verzekerd, Mijnheer Wijnmalen, de tolk te zijn van deze vergadering als ik U haar dank breng voor uwe voordracht en ik ben daarbij zeker ook de tolk van de Indische officieren, voor de waardeerende wijze, waarop door U, in uw opstel, over hen is gesproken. (*Toejuiching*).

De vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst.

De vergadering hervat zijnde, opent de Voorzitter de discussie.

De heer ROBIDÉ VAN DER AA. Ik heb het eerst het woord gevraagd, omdat ik hoogstwaarschijnlijk het meest principieel verschil van het standpunt, door den geachten spreker van dezen avond ingenomen. Aan velen uwer was hij misschien onbekend; voor mij was dit geenszins het geval en door jaren lange ervaring wetende, met welk een warmte van overtuiging hij in andere vergaderingen steeds is opgetreden ter behandeling

van Indische onderwerpen, was ik geenszins verbaasd over den ijver, waarop hij thans een lans heeft gebroken voor de wettelijke regeling van de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren van ons Indisch leger.

De geachte spreker noemde zulk eene regeling bij de wet zooals zij sedert ruim dertig jaren bestaat voor de officieren van de land- en zeemacht hier te lande, *een voorrecht*.

Ik ontken dit geenszins, maar de spreker noemde het niet enkel een voorrecht, maar zelfs een *onschatbaar* voorrecht en beweerde, dat sedert jaren dringende behoefte is gevoeld aan soortgelijke regeling voor ons dapper leger in Indië.

Het zij mij geoorloofd, een enkel woord in het midden te brengen, om na te gaan, of zulk eene regeling werkelijk is een *onschatbaar* voorrecht.

Gij zult zeggen, dat kan niet anders, want het is een voorrecht. Daarom moet men vooral niet uit het oog verliezen, dat privilegiën dikwijls schadelijk werken op de individuen en maatschappelijke standen, die daardoor bevoordeeld worden.

Had de spreker inderdaad gelijk, dat hier sprake is van een onschatbaar voorrecht, dan is er zeker niemand, die zal tegenspreken, dat de officieren van ons Indisch leger daarop minstens evenveel recht hebben als de officieren hier te lande. Maar dan doet zich toch ook de vraag voor: wanneer die wettelijke regeling werkelijk zulk een onschatbaar voordeel is voor de officieren, waarom wordt ze dan onthouden aan de burgerlijke ambtenaren?

Ten aanzien dezer laatsten bestaat alleen eene uitzondering voor de rechterlijke ambtenaren, die beneden een zekeren leeftijd onafzetbaar zijn. In de constitutie van bijna ieder land zal men zulk een voorschrift vinden, omdat de geheele onafhankelijkheid der rechtspraak van den invloed der tijdelijke regeerders algemeen beschouwd wordt als een der onmisbare voorwaarden eener goede staatsregeling. Ieder ander burgerlijk ambtenaar kan daarentegen ten allen tijde ontslagen worden. Nu en dan zal zulk een ontslag wel eens geschieden op grond eener laakbare persoonlijke antipathie, of eenvoudig zonder dat een behoorlijk onderzoek heeft plaats gehad. De Heidelbergsche

Catechismus — een leerboek, waaraan de spr. voorzeker geen gezag zal ontzeggen — verklaart toch reeds, dat de mensch van nature geneigd is, God en zijn naaste te haten. Regeeringspersonen zijn dus evenmin onfeilbaar als ieder onzer.

Wat leert nu de hier te lande verkregen ondervinding? Sedert een kwart eeuw, dat ik als belangstellend toeschouwer den gang van ons staatsbestuur heb kunnen volgen, herinner ik mij slechts zeer enkele gevallen, waarin geklaagd werd dat een ambtenaar onrechtvaardig en willekeurig ontslagen was. Daarbij houde men echter tevens in het oog, dat in die gevallen het publiek meestal niet genoeg bekend is met de details der zaak, om met eenige juistheid te kunnen oordeelen. Men moet daarbij ook niet vergeten, dat men wel hoort de klachten der personen die zich uit den aard der zaak benadeeld achten, terwijl de regeering ten onrechte een zekeren schroom heeft, hare daden behoorlijk te rechtvaardigen. Ik zou daarentegen genoeg voorbeelden kunnen aanhalen van ambtenaren, die lang niet verdienstelijk waren en die toch niet zijn ontslagen, ofschoon zij dit alleszins verdienden.

Het ligt toch in onzen volksaard — en men ziet dat zoowel bij partikuliere betrekkingen als bij ambtenaren — dat men hoogst ongaarne iemand aan den dijk zet al is het ook nog zoo noodig.

Wat zijn daarentegen de resultaten der wettelijke regeling van het ontslag der officieren hier te lande? Gaarne erken ik, dat daardoor een uitstekende zaak tot stand kwam: de instelling der raden van onderzoek. Sedert zijn verschillende officieren uit het leger verwijderd, die zich door ergerlijk wangedrag, dronkenschap, schulden maken of andere onbehoorlijke handelingen den rang van officier onwaardig maakten en wier verwijdering dus zeer was in het belang van het corps. Zoolang echter officieren zich niet aan zulk in het oog loopende feiten hebben schuldig gemaakt en zoolang zij maar zorgen, dat zij om zoo te zeggen, lichamelijk hun dienst vervullen, kunnen zij niet uit het leger verwijderd worden. Om kort te gaan: bepaald slechte sujetten worden door de raden van onderzoek uit den dienst verwijderd, ongeschikte personen, die nog geen

dertig dienstjaren tellen, kunnen niet ontslagen worden.

Dit bezwaar weegt voor een vredesleger als het onze minder. Maar in onze koloniën zou het wel degelijk een bezwaar opleveren wanneer zoodanige personen niet verwijderd zouden kunnen worden. En daarom komt de vraag eigenlijk hierop neder: wat is in het welbegrepen staatsbelang het gevaarlijkst: of dat de staat in misschien zeer hachelijke tijdsomstandigheden geruimen tijd met ongeschikte dienaren blijft opgescheept, of de mogelijkheid, dat enkele bruikbare officieren op onrechtvaardige wijze worden ontslagen.

Er is nog een merkwaardig feit, waarop ik nog even de aandacht wil vestigen. Het heeft den heer Wijnmalen zeer verdrotten dat in de Tweede Kamer, waar men vroeger zoo herhaaldelijk op wettelijke regeling van de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der Indische officieren heeft aangedrongen, in den laatsten tijd die aandrang steeds minder en minder is geworden.

Ik vind dit echter niet vreemd. Toen het Indisch regeeringsreglement werd vastgesteld, stonden onze koloniën onder een zeer autocratisch bestuur en het is natuurlijk, dat er toen groote aandrang was tot waarborging der positie van officieren en ambtenaren. Maar merkwaardig is het nu zeer zeker dat, terwijl sedert dien tijd vele zaken wettelijk zijn geregeld, daarop voor de bevordering, het ontslag en op pensioen stellen bijna niet meer wordt aangedrongen. Ik meen, dat dit wel eenigszins als bewijs kan gelden, dat men die wettelijke regeling niet meer van zulk een overwegend belang beschouwt.

Ik wensch hierbij nog een voorbeeld te voegen van staatsrechtelijke aard, dat de inzichten omtrent de behoefte aan de een of andere regeling soms zeer kunnen veranderen.

In het begin dezer eeuw beschouwde men het algemeen dat in een vrij land straf- en vooral persdelicten door een jury moesten worden berecht. Nog lang bleef de jury het ideaal der toekomst voor de meeste doctrinaire juristen, al konden zij niet ontkennen, dat die instelling in ons land slecht gewerkt had. Maar dan heette het: ons volk was er nog niet rijp voor. Toegevend, dat onze natie hare eigenaardigheden heeft, zal

men toch moeten erkennen dat zij, wat algemeene beschaving betreft, gerust den toets met andere landen kan doorstaan. Onze volksaard is bezadigd; waarom zou Nederland dan minder geschikt zijn voor eene jury dan eenig ander land? Maar ziet; de tijden zijn veranderd; de aandrang tot invoering van de jury is zeer verminderd en men is tot het inzicht gekomen, dat de beoordeeling van rechtszaken ook moet worden overgelaten aan hen, die van het recht eene studie hebben gemaakt. Men wilde indertijd vooral de jury voor persdelicten om te waken tegen den invloed der regeering op de rechtbanken. Maar nu moet ik verklaren, dat wat ik gezien heb van vonnissen van de jury in andere landen, mij weinig voorliefde voor die zoo hoog geprezen instelling heeft ingeboezemd.

In vroegere jaren heb ik meermalen in de pers geschreven en soms nog al scherp; maar ik wil gaarne zeggen dat ik bij eene vervolging honderd malen liever zou terechtstaan voor onze tegenwoordige rechtbanken, wanneer ik de regeering had aangetast, dan voor een jury en dat vooral in een tijd van hevigen partijstrijd; wanneer mijne gevoelens tegen die der in een bepaald district bovendrijvende partij indruischten.

Ik vraag verschooning voor deze uitweiding op een eenigszins vreemd terrein, maar ik heb dit alleen willen aanhalen ten bewijze, dat het soms een zeer natuurlijke oorzaak heeft, wanneer niet meer krachtig wordt aangedrongen op iets dat nog niet lang geleden als een der onwaardeerbaarste volksvoorrechten beschouwd werd.

De heer KIELSTRA. Na het welsprekend pleidooi van den heer Wijnmalen had ik eigenlijk geen debat verwacht; persoonlijk was ik reeds sinds langen tijd overtuigd van de noodzakelijkheid eener regeling bij de wet van de positie der Indische officieren, en ik meende dan ook slechts enkele woorden in het midden te moeten brengen ter aanvulling van hetgeen de heer Wijnmalen aanvoerde.

Ik zal nu echter, bij hetgeen ik heb te zeggen, ook nu en dan den heer Robidé van der Aa ontmoeten en de gelegenheid vinden, dien spreker eenigszins te beantwoorden.

Het eerste punt, waaromtrent ik met den heer Wijnmalen in gevoelen moet verschillen, geldt de mate van belangstelling van de Volksvertegenwoordiging in de zaken, het Indische leger rakende.

Die spreker wijst er op, dat in vroegere jaren de corypheën der liberale partij, Thorbecke, van Höevell en zoovele anderen, op de bres stonden waar het gold, de belangen van dat leger te verdedigen. Hoe is men thans achteruitgegaan, zoo zegt de spreker: bij de behandeling der Indische begrooting voor 1885 is slechts één lid, en nog wel een der jongstgekozenen, voor die belangen opgekomen, — zonder door eenig ander afgevaardigde te worden ondersteund!

Die gevolgtrekking acht ik zeer gewaagd en niet billijk. Inderdaad heeft, naar mijne meening, het Indische leger zich nooit over de belangstelling der Volksvertegenwoordiging te beklagen gehad, — ook niet in de laatste jaren. De wijze, waarop de bekende zaak van den kapitein Kley is behandeld, kan daarvan o. a. ten bewijze strekken.

Doch die belangstelling kan zich niet telken jare op dezelfde wijze en met evenveel kracht uiten; er kunnen omstandigheden zijn, en ze zijn er herhaaldelijk, die de discussiën beheerschen. Het eene jaar wordt de aandacht in het bijzonder getrokken door de conversie, een ander jaar door de Billiton-zaak, enz. Of nu juist het Indisch leger op den voorgrond treedt, hangt geheel af van feiten, die zich voordoen.

Als het mij, als oud-militair, vergund is eene vergelijking te maken van militairen aard, dan zou ik zeggen dat men voor den aanval vooral moet letten op de omstandigheden waaronder de strijd wordt aanvaard. Nu waren, bij de laatste begrotingsdiscussieën, die omstandigheden al bijzonder ongunstig. En wanneer ik dan de militaire vergelijking mag voortzetten, dan zou ik zeggen dat de discussie van dit jaar niet had het karakter van een aanval, doch van een voorposten-gevecht, waarbij niet alle troepen, en ook niet de beste troepen in het vuur worden gebracht. Of, zoo men wil, had ditmaal slechts eene verkenning plaats, door den bedoelden persoon op eigen hand ondernomen.

Daartoe bestond voor hem, op grond zijner in Indië opgedane ondervinding, wel eenige aanleiding; wellicht op dien grond sprak de heer Wijnmalen van eene *oratio pro domo*. Geheel juist is deze uitdrukking niet, want men kan bezwaarlijk voor zijn kerspel preeken, wanneer men niet meer tot een kerspel behoort. De afgevaardigde, door den heer Wijnmalen bedoeld, had bij de zaak niet het minste belang. Doch ik wil hiermede geenszins zeggen dat de uitdrukking: „*oratio pro domo*” mij heeft gehinderd of ontstemd. Integendeel, het is eerder een compliment, wanneer men van iemand, die lange jaren tot het Indische leger heeft behoord, blijft onderstellen dat hij zich de belangen van dat leger als zijne persoonlijke aantrekt. En de volksvertegenwoordiger, door den geachten spreker aangehaald, hoopt dat hem de gelegenheid niet zal ontbreken om te toonen, dat hem de belangen van het Indische leger steeds zéér na aan het hart blijven gaan.

Het antwoord, door den Minister van Koloniën gegeven op de vraag of hij regeling van de positie der Officieren van het Indisch leger bij de wet niet raadzaam achtte, komt mij voor, nog al ontwijkend te zijn.

Men meende, dat regeling bij de wet noodig was om *willekeur* te vermijden; de Minister antwoordde hierop, dat men bij hem geen willekeur te vreezen had en er dus voor bedoelde regeling geen reden bestaat. Doch, vergis ik mij niet, dan heeft men hier te doen met een spelen met woorden, waardoor wij niet verder komen.

Ja, „willekeur”, in de onedele beteekenis van het woord, vrees ik ook niet, de Minister zal geene handelingen plegen die het daglicht niet mogen zien. Doch zij, die over willekeur klagen, bedoelen zoodanige handelingen ook niet, en houden zich aan de etymologische beteekenis van het woord: keuze van den wil, vrijheid van handelen. Men zou kunnen spreken van goedaardige willekeur of van willekeur met goede bedoelingen, maar met dat al hangen de Indische officieren bij voortduring af van de afwisselende inzichten omtrent hetgeen 's lands belang eischt, van legerbevelhebbers, gouverneurs-generaal en ministers.

Deze allen meenen natuurlijk goed te handelen, maar ze kun-

nen zich vergissen; en wie is dan de dupe? De officier van het Indische leger!

Afwisselende inzichten, zeide ik. In 1865, meen ik, achtte men het in 't belang van de krijgstucht noodig, het reclameeren over opgelegde straffen, een bij de militaire wetten verzekerd *recht*, langs administratieve weg to beperken. Men verklaarde toen, dat de weg van reclame openstond natuurlijk, maar dat de reclamant dan op non-activiteit zou worden gesteld; met andere woorden, men zeide tot de officieren: reclameeren kunt gij, wanneer gij vermeent onrechtvaardig gestraft te zijn, — maar dan ontnemen wij u ongeveer de helft uwer inkomsten.

Enkele jaren later, in 1870 meen ik, werd die bepaling weder opgeheven, omdat men toen begreep, óók prijs te moeten stellen op een goeden geest onder het officierskorps.

In beide gevallen behoeft men natuurlijk niet te twijfelen aan de goede bedoelingen der machthebbenden, maar met dat al is de positie der officieren onzeker.

Men zegt, — en hier ontmoet ik den heer van der Aa — , waarom dringen toch juist de officieren zoozeer aan op wettelijke regelingen waarbij hunne rechten worden gewaarborgd; van de ambtenaren hoort men nooit zoodanigen aandrang!

Hierop zou men in de eerste plaats kunnen antwoorden, dat de ambtenaren niet zoozeer één geheel, om zoo te zeggen één huisgezin uitmaken als het officierskorps; en dat overigens eene wettelijke regeling van de rechten der ambtenaren misschien ook niet overbodig zou zijn.

Maar ik heb, geloof ik, nog beter argument om den heer van der Aa in dit opzicht te bestrijden, — en wel in hetgeen de Commissie voor de grondwetsherziening in 1848 schreef tot toelichting van art. 58:

„Wij hebben, Sire! ernstig overwogen, of niet gelijke waarborgen als bij de wetgeving van andere landen, aan de Nederlandsche krijgsmacht behooren te worden geschonken. Dat zij, die hun leven aan de gewapende verdediging van hun vaderland toewijden, op bescherming tegen willekeur de hoogste aanspraak hebben, kan niet twijfelachtig zijn. De plichtsvervulling, gelijk de officers, die van hen worden gevorderd, zijn zóó uitsluitend,

dat het hun, miskend of ter zijde gesteld, doorgaans niet als aan anderen, ambtenaren, mogelijk is, zichzelven te helpen of in nieuwe, werkzame betrekkingen met de burgermaatschappij vergoeding te vinden „Haar krijgskundig oordeel” (dat van koning Willem II) „zal beslissen, of aan onze dappere verdedigers de voldoening kunne geworden, *die hen aan Wet, Koning en Vaderland inniger dan ooit moet verbinden.*”

Op deze gronden werden de rechten der officieren van het *Nederlandsche* leger wettelijk gewaarborgd. Gelden die gronden niet nog in sterkere mate voor dat andere, óók *Nederlandsche* leger, dat in het verre Oosten steeds, met de meeste toewijding, voor de rechten en voor de grootheid van ons Vaderland strijdt?

De heer van der Aa was van meening dat, al kwam eene wettelijke regeling tot stand, de Indische officieren daaraan weinig zouden hebben. In dit opzicht moet ik mij zeer bepaald tegenover dien geachten spreker stellen. Het Indische officierskorps vraagt verandering in den bestaanden toestand, omdat jaar in, jaar uit, de noodzakelijkheid daarvan blijkt.

We hebben het van den heer Wijnmalen vernomen: de regeling van 1860 is nu reeds minstens tien malen gewijzigd, eenvoudig naar het „goedvinden” — om niet van „willekeur” te spreken — der machthebbenden, doch door al die veranderingen gaan allicht de waarborgen verloren, welke voor de rechten der officieren noodig zijn.

Zoo heeft men — om slechts één voorbeeld te noemen — bij Indisch Staatsblad n°. 23 van 1880 bepaald dat een officier, wiens dienstdag nog niet volbracht is, eervol kan worden ontslagen, wanneer het belang van den dienst zulks vordert, na vrijpraak door een Raad van onderzoek.

Men zal toch moeten toestemmen, dat de waarborgen voor een officier tegen willekeurige handelingen der chefs zodoende al zeer gering worden!

Men behoeft nu nog niet te denken aan onedele of verachtelijke drijfveeren; ook de chefs zijn feilbaar! Wanneer het voorkomt dat een officier, die naar veler oordeel geen ontslag verdient, door zijn chef onbruikbaar geacht wordt, dan heeft men thans, na velerlei proefnemingen, de bepalingen eindelijk zóó gemaakt,

dat alle reclame afgesneden wordt. Men trekt den man voor den Raad van onderzoek, deze spreekt hem vrij, — maar daarna kan de officier „eervol” ontslagen worden, geheel in overeenstemming met de voorschriften. We kunnen dus niet spreken van „willekeur”, maar slechts van door het opperbestuur gesanctioneerde, door de bepalingen gewettigde willekeur, — waarover geene klachten kunnen worden ingebracht!

Doch velen — en ik geloof ook de heer Robidé van der Aa — gaan, m. i. ten onrechte, uit van het standpunt, dat de Indische officieren vooral wettelijke regeling vragen om daarmede gewaarborgd te zijn tegen ontijdig ontslag, uitgestelde of achterwege gebleven bevorderingen, enz.

Alleen dáárom zou ik althans geene wettelijke regeling noodig achten. Deze zou alle mogelijke onregelmatigheden niet kunnen beletten; en, *over 't algemeen*, kan men wel zeggen dat, wanneer een officier ontijdig uit den dienst ontslagen wordt, hiervoor toch ook wel aanleiding zal hebben bestaan. In ieder geval, hoogstens kunnen *zeer enkele* personen door het gemis der regeling bij de wet het slachtoffer zijn van wellicht onjuiste inzichten der chefs. En onze chefs staan over 't geheel veel te hoog, dan dat het noodig zou zijn bij de wet „paal en perk” te stellen aan hunne „willekeur.”

Neen, de voornaamste reden, waarom de rechten der Indische officieren bij de wet behooren te worden geregeld, is gelegen in de *overplaatsingen* van personen die, tot andere korpsen behoorende, eene plaats innemen in het Indisch officierskorps, ten koste van hen die daarvan reeds lid zijn.

Die overplaatsingen — van de Zeemacht, van het West-Indisch legertje in der tijd, van de kust van Guinea, van het Nederlandsche leger vooral — hebben steeds aanleiding gegeven tot groote ontevredenheid, omdat daarbij, zoo 't heette, in 's lands belang, de rechtmatige belangen en aanspraken der Indische officieren ten eenenmale worden verwaarloosd.

De heer Wijnmalen heeft reeds op deze aangelegenheid gewezen, doch het zij mij vergund nog enkele feiten te vermelden. Daaruit kan blijken, dat men steeds de belangen heeft willen behartigen van personen *buiten* het Indisch

leger staande, boven die van hen die tot dat leger behoorden.

In de eerste plaats moet ik er op wijzen, dat men, bij het regelen der overplaatsingen, steeds uit het oog heeft verloren dat, op grond van de gevorderde diensten, het ongezonder klimaat enz., terecht is bepaald dat dienstjaren, in Indië doorgebracht, *dubbel* tellen. Wanneer men Officieren van het Nederlandsche leger bij het Indische overplantste, heeft men aan die dubbele berekening nooit gedacht. En zoo geschiedt het dan steeds dat men Officieren, die b. v. *tien* jaren in een kalm Nederlandsch garnizoen hebben doorgebracht, bij overplaatsing stelt boven hen, die effectief b. v. negen jaren in Indië hebben gediend en dus reeds *achtien* dienstjaren tellen. Ik kan dit niet billijk achten; zoolang men de Indische dienstjaren om goede redenen dubbel rekent, moet men daarin ook consequent zijn. Zulks zou ook in het belang zijn van het Nederlandsche leger; de officieren van dit leger, bij het Indische gedetacheerd, moeten daardoor, niet alleen met het oog op het misschien na verloop van jaren te verdienen pensioen maar ook met het oog op hunne promotie, niet gelijk gesteld worden met hen, die kalm in 't vaderland zijn gebleven.

Doch hier geldt het eene quaestie, waaromtrent verschil van gevoelen kan bestaan. Ik zal daarover dus nu niet nader uitweiden, doch enkele bepaalde *feiten* aanhalen, die naar mijne meening wel kunnen dienen om de overtuiging te helpen vestigen dat inderdaad de tegenwoordig bestaande regeling *niet* aan billijke eischen voldoet. Zoo ik daarbij al een paar personen moet aanduiden — al noem ik hunne namen niet —, het zal wel overbodig zijn te verzekeren dat ik niets tegen die personen heb, maar alleen tegen het beginsel — zoo hier van een beginsel sprake mocht wezen! — krachtens hetwelk zij boven de Indische officieren werden bevoordeeld.

Toen de kust van Guinea aan de Engelschen was afgestaan, was daar een kapitein, die nog geen zes jaar dienst als officier had verricht. Hij was in December 1866 bij het Nederlandsche leger benoemd tot 2en luitenant, en omstreeks een jaar later als kapitein naar de kust van Guinea vertrokken.

Wat moest men nu met dien kapitein doen? Krachtens de 1884/85.

wet was er natuurlijk voor hem geen plaats bij het Nederlandsche leger; maar van de Indische officieren zijn de rechten niet bij de wet gewaarborgd, en zoo geschiedde het dat de man in zijn rang bij het Indische leger werd overgeplaatst. Terwijl zij, die tegelijk met hem het Officiersexamen hadden afgelegd, nog pas vier maanden 1e luitenant waren, werd hij kapitein bij het Indisch leger; feitelijk sloeg hij den geheelen 1ⁿ luitnantsrang over, en nam hij plaats tusschen twee officieren, die *nim zes* jaar langer officier waren dan hij.

Nu gun ik den persoon als zoodanig natuurlijk alle voordeelen, maar ik geloof niet, dat iemand Uwer eene dergelijke handeling billijk of rechtvaardig zal achten tegenover ons korps Officieren in het verre Oosten. Eene regeling, die zoodanige handelingen mogelijk maakt, is veroordeeld!

En was nu de plaatsing van bedoelden kapitein „in 't belang van den dienst”? Neen, stellig niet, want niets kan de belangen van den dienst meer bevorderen dan dat de Officieren vertrouwen kunnen stellen in hunne Chefs, en in 's Konings Regeering bovenal. Waar dat vertrouwen wordt geschokt, vermindert de morcele kracht van het leger.

Het zij mij vergund, thans nog een ander feit aan te halen, waaruit men zal kunnen zien, hoe soms gebruik gemaakt wordt van de „vrijheid van handelen”, volgens den voorgaanden Minister van Koloniën ten opzichte van de rechten van het Indisch Officierskorps vereischt.

Volgens art. 27 der bestaande „Regeling” kunnen o. a. officieren van het Nederlandsche leger in verschillende rangen bij het Indische leger worden overgeplaatst tot „het vervullen van speciale dienstbetrekkingen, waarin in Indië niet behoorlijk kan worden voorzien”.

Tegen deze bevoegdheid, welke de Regeering zich voorbehoudt, zou weinig in te brengen zijn met het oog òf op betrekkingen van bijzonder hoog gewicht òf op functiën van zeer speciaal technischen aard. Doch men heeft van die bevoegdheid — ik meen in 1879 — gebruik gemaakt om een van het Nederlandsche leger gedetacheerd officier, die nauwelijks den kapiteinsrang had verkregen, bij het Indische leger over te plaatsen...

om benoemd te worden tot directeur van de militaire school te Meester-Cornelis!

Nu wil ik wel gelooven, of liever gezegd ik twijfel er niet aan, dat de bedoelde kapitein deze onderscheiding wel waardig was; maar — en dit is het bezwaar — *implicite* werd door zijne overplaatsing aan alle, omstreeks 250, kapiteins van het Indische leger, het certificaat uitgereikt van ongeschiktheid voor de toch geene *bijzonder* hooge eischen stellende betrekking van directeur eener onderofficiersschool!

Onder diezelfde kapiteins heeft men intusschen, thans en in de toekomst, voldoende stof voor stafofficieren, expeditie-commandanten, ja voor legerbevelhebbers.

Ziet, zoo ontstemt men de Officiëren, zoo ondermijnt men den goeden geest onder hen, dien zij zoozeer noodig hebben om hunne vaak niet gemakkelijke taak met opgewektheid te volbrengen!

Van de onwettige overplaatsingen tijdens den Atjehoorlog sprak de heer Wijnmalen reeds en weten wij trouwens uit de zaak-Kley ook genoeg. Heeft de Minister van Koloniën niet zelf moeten verklaren dat hij, hoezeer ook redres wenschende, daartoe geen kans zag omdat de afwijkingen der bestaande bepalingen zóó talrijk waren, dat, indien men wilde beginnen met herstel van geleden onrecht, men niet zou weten waar te eindigen. Er zou eene geheele revolutie in de ranglijsten der Officiëren moeten komen!!

Ik vraag slechts: wanneer de noodzakelijkheid nu nog niet voldoende is gebleken om de rechten der Indische Officiëren *bij de wet* te waarborgen, zal dat dan ooit het geval zijn?

„Onze ondervinding omtrent de willekeurige toepassing der bepalingen is *eene treurige* geweest,” zoo schreef een bij uitstek tot oordeelen bevoegd officier van het Indische leger in 1882, en ik stem daarmede geheel in. Het komt mij voor, dat de Indische Officiëren, ondanks de hulde die hun nu en dan in het Vaderland, door Koning en Natie wordt gebracht, niet tevreden *kunnen* zijn, zoolang met hunne billijke eischen geen, althans zeer onvoldoende, rekening wordt gehouden. Het eerste vereischte van een goed leger zal wel altijd blijven een goed, tevreden Officiërskorps; doch dit kan een korps onmogelijk zijn, wanneer het maar al te dikwijls ondervindt, dat men met zijne leden

omspringt „naar believen”, zonder zich aan hunne rechtmatige aanspraken te storen.

De heer BOSSCHER: Een enkel woord slechts bij het reeds vergevorderd uur. Ook ik breng gaarne hulde aan den spreker van heden avond voor de wijze waarop hij hier voor de belangen van het Indisch leger is opgetreden. Tot staving van zijn gevoelen, dat wettelijke regeling noodig is, heeft hij vele autoriteiten aangehaald, o. a. ook Thorbecke, wiens naam voorzeker alom een uitmuntenden klank heeft. Ook Heemskerk en andere eminente liberale kamerleden waren met Thorbecke voor het amendement om artikel 42 van het Indisch regeerings-reglement zóó te lezen, dat de regeling van de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren van het Indische leger bij de wet moest plaats hebben. Maar nu verwondert het mij toch, dat Thorbecke, die na 1854 nog twee malen Minister is geweest en daarbij hoofd van het kabinet, met liberale Ministers van Koloniën naast zich, nooit een poging heeft aangewend of zijn invloed bij zijne ambtgenooten heeft doen gelden, om tot eene wettelijke regeling te komen van dit voor de Officiëren van het Ind. leger zoo gewichtig belang.

Zou men hieruit tot de conclusie moeten komen of, dat de pleidooien voor een wettige regeling bij de vaststelling van het reg. reglement gevoerd, niet zoo ernstig gemeend waren, of wel dat een wettelijke regeling moeilijker is, dan men zich had voorgesteld? Het eerste wil ik niet aannemen en die onoverkomelijke moeilijkheid kan ik geenszins inzien. Als men wil, dan kan men ook zeer goed deze zaak wettelijk regelen. Sedert de uitvoering van het Koninklijk Besluit, dat herhaaldelijk is gewijzigd, heeft men ondervinding genoeg opgedaan om deze zaak wettelijk te kunnen regelen.

Maar m. i. wil men in Indië zoo min als bij het Departement van Koloniën, wettelijke regeling. Een Koninklijk Besluit is lichter te veranderen of te wijzigen dan eene wet. En daarom meen ik, moet men er bij de Tweede Kamer op blijven aandringen; zij moet haar invloed blijven aanwenden, en desnoods zelve een wetsontwerp indienen.

Maar dan blijft de vraag toch nog altijd: zal een wettelijke regeling werkelijk veel baten. Stel er is een wet en er wordt toch gehandeld in strijd met de wet, bijv. omtrent de overplaatsing, ja, dan zal men zich tot de Kamers kunnen wenden. Maar een Koninklijk besluit heeft ook kracht van wet en als dat wordt overtreden, wat dan?

Mijne Heeren, eene wet zal eerst dan baten, als er rechters zijn, die voor de naleving waken, en haar onpartijdig toepassen.

De 2de Kamer kan eene sententie declaratoria geven. Maar wat helpt die, waar het niet voor tenuitvoerlegging vatbaar is?

De heer WIJNMALEN. Bij het reeds gevorderd uur zal men het mij wel willen vergeven, wanneer ik slechts kort repliceer; te meer kan ik kort zijn na hetgeen door de laatste sprekers is gezegd, waaraan ik mij geheel aansluit.

Een enkel woord eerstens aan den heer Robidé van der Aa, die in principe met mij verschilt. Een zijner principiele bezwaren formuleerde hij aldus: „als een wettelijke regeling zulk een onschatbaar voorrecht is, waarom vraagt men haar dan ook niet voor de burgerlijke ambtenaren? Ik durf niet beslissen, of men kan zeggen, dat in Nederland zoowel als in Indië al of niet een aandrang bestaat om ook aan de burgerlijke ambtenaren eene wettelijke regeling hunner positie te verzekeren.

Wel herinner ik mij dat in 1869 of 1870 eenige contrôleurs bij het binnenlandsch bestuur in Indië rekwesten hebben ingediend om hetzelfde doel te bereiken, doch hunne handeling werd toen zeer hoog opgenomen en de adressanten werden gestraft met achteruitstelling voor zekeren termijn op hunne ancienniteitslijst: dit feit kan wellicht tot verklaring dienen, waarom men van de zijde der burgerlijke ambtenaren later niet meer op de verbetering hunner positie door eene wettelijke regeling heeft aangedrongen.

Intusschen mag ik den heer van der Aa, veteraan in onze parlementaire geschiedenis, ook wel herinneren, dat bij de herziening der Grondwet in 1848 van meer dan éene zijde er op aangedrongen is, dat de bepaling in art. 58 ook zoude worden uitgestrekt tot de civiele ambtenaren. (Zie o. a. Voorduin op gemeld art. 58.)

Ofschoon aan dezen wondring geen gevolg is gegeven, geloof ik toch dat er voor de burgerlijke ambtenaren even veel redenen bestaan om soms ontevreden te zijn met de regeling van hun lot als dit het geval is met de officieren. Ook vrees ik even weinig tegenspraak, wanneer ik beweer, dat ook de burgerlijke ambtenaren zeer verblijd zouden zijn met eene wettelijke regeling van hunne positie, waardoor men willekeur van den Minister, aan de luimen van den chef paal en perk zal worden gesteld.

In ieder geval geloof ik dat de *billijkheid* verdient dat ook omtrent de civiele ambtenaren bepaalde regelen worden vastgesteld. 1)

Wat nu de wondring der Indische officieren betreft om hunne positie te doen regelen bij de wet, bij 't geen de heer Kielstra ons heeft medegedeeld, behoef ik niet veel te voegen. Ik dank hem voor zijne ondersteuning, vooral voor de vele feiten, die hij ons heeft willen mededeelen, niet 't minst voor het belangrijk citaat uit het rapport der Grondwetscommissie van 1848, waaruit hij mede een voorname aanleiding vond om hier aan te dringen op wettelijke regeling.

Een enkele opmerking is echter door dien spreker gemaakt, die ik niet onbeantwoord mag laten. Ik had gesproken van een „*oratio pro domo*” en het schijnt dat dit den heer Kielstra eenigszins onaangenaam heeft getroffen. Ik wil gaarne verklaren, dat niets minder in mijne bedoeling gelegen heeft dan den geachten Afgevaardigde persoonlijk onaangenaam te zijn, en wanneer hij dit maar eenigzins mocht denken, dan doe ik gaarne amende honorable. Ik geloof echter dat uit hetgeen ik verder gezegd heb, de heer Kielstra het bewijs kon vinden dat ik, hoewel op politiek terrein zijn besliste tegenstander, ten hoogste gewaardeerd heb zijn optreden in de Tweede Kamer, vooral en in het belang der Indische Officieren en van ons vaak miskend Indisch leger.

Door den heer Kielstra is nog gezegd, dat men er der Kamer

1) Men leze o. a. het geschrift van wijlen den Staatsraad Bachiono, „over de verantwoordelijkheid en zelfstandigheid van alle Staatsdienaren,” 's-Gravenhage, 1848; en de artikelen van den hoogleraar Jhr. Mr. J. de Bosch Kemper, in de Tijdschrift, dl. II, blz. 53.

geen verwijt van moet maken, dat zij ditmaal niet meer op eene wettelijke regeling heeft aangedrongen en hij noemde hetgeen onlangs is voorgevallen, een voorpostengevecht.

De geachte spreker vergunne mij, dat ik gaarne acht neem van deze zijne verklaring. Ik wensch den officieren van het Indisch leger geluk met die verkenning, die de hoop wettigt dat, waar het voorpostengevecht, de verkenning, zoo goed is begonnen, de aanval, wanneer die later zal geschieden, aan goede leidlieden zal zijn toevertrouwd.

Door den heer Bosscher is de aandacht gevestigd op het feit, dat door den minister Thorbecke, ofschoon na 1854 nog tweemaal hoofd van het kabinet, niets voor de wettelijke regeling van de positie der Indische officieren is gedaan. Ik weet niet waarom dit niet is geschied; eene bevredigende verklaring van dit zeer zeker vreemde feit vrage de geachte spreker echter aan de vele vrienden en volgelingen van wijlen dien staatsman. Wellicht is het daaraan toe te schrijven, dat toen andere wettelijke regelingen, en die waren onder Thorbecke's ministerie legio, meer spoedeischend waren.

Voorts is door den heer Bosscher gezegd, dat hij niet veel verwacht van eene regeling bij de wet en hij wees op het feit, dat een uitspraak der Kamer nog niet veel baat. Ik wil dit niet tegenspreken; ik vindt het zelfs diep treurig, dat een schier unanieme verklaring onzer Staten-Generaal zoo weinig invloed op een Minister uitoefent, dat hij ze een paar jaar naast zich neerlegt en ze met de Indische regeering blijft overwegen, zonder gevolg te geven aan den wensch der Staten-Generaal. Intusschen waar ik, ondanks de weinig bemoedigende ervaringen der laatste parlementaire jaren, van meening blijf, dat de belangen der officieren van het Indisch leger het best gewaarborgd zullen zijn, wanneer ook voor hunne positie regelen bij de wet worden gesteld, d. i. onder de hoede ook onzer Staten-Generaal, — koester ik het vertrouwen, dat, zoo onze politieke horizon helderder is geworden na de oplossing van de onderwijs-, kies- en grondwetswijzigings-kwestiën, geen minister ongedeerd voor het forum van onze volkstribunen zal kunnen verschijnen, waar het hun mocht blijken, dat rechten worden geschonden of ongenoegzaam blijken gewaarborgd te zijn.

De heer DE VRIES HOFMAN. Overtuigd van de belangstelling van allen in het heden avond besproken onderwerp, ben ik zoo vrij een klein voorstel te doen. Ik wensch n.l. het bestuur in overweging te geven een honderdtal exemplaren van het verslag dezer vergadering te doen drukken ter ronddeeling aan de leden der Tweede Kamer en aan de Ministers, opdat zij ook daardoor meer op de hoogte kunnen komen van de behoeften van het Indisch leger.

De Voorzitter. Het valt moeielijk op dit voorstel dadelijk een bepaald antwoord te geven. Het bestuur zal het echter gaarne in overweging nemen en zien of er uitvoering aan is te geven. De verslagen onzer vergadering zijn ruim verspreid. Zij komen dus reeds onder veler oog. Deze groote bekendheid in ruimen kring doet onwillekeurig vragen of de voorgestelde maatregel wel noodig is, en of niet het goede zich zonder opdringen van zelf een weg baant? Intusschen zal het voorstel zeker gaarne door het Bestuur worden overwogen.

Wat voorts het debat zelf betreft, het komt mij voor, dat heden weder zeer veel gegeven is voor hen, die zich met het onderwerp bezig houden en die geroepen zijn verandering in den bestaanden toestand te brengen.

Men heeft een warm pleidooi gehoord voor wettelijke regeling; men heeft ook stemmen gehoord die, zonder wettelijke regeling te bestrijden of haar invoering te willen tegenwerken, daarvan niet alle heil verwachten.

Doch hoe dit zij, ik beschouw de discussie van dezen avond als zeer belangrijk en als een nieuw bewijs dat de legerbelangen meer algemeen de aandacht trekken. Het optreden van den heer Wijnmalen, die zich de moeite heeft gegeven van een studie over dit onderwerp, is daarvan een nieuw bewijs.

Wanneer niemand meer het woord verlangt, dan sluit ik de vergadering onder herhaling van dankbetuiging aan de sprekers.

De vergadering wordt hierna gesloten.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.